

ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ

στο σχέδιο νόμου «Ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία της Οδηγίας 2014/104/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Νοεμβρίου 2014, σχετικά με ορισμένους κανόνες που διέπουν τις αγωγές αποζημίωσης βάσει του εθνικού δικαίου για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου ανταγωνισμού των κρατών-μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης»

Προς τη Βουλή των Ελλήνων

Εισαγωγικές παρατηρήσεις και άρθρο 1

Η χρήση της αποζημιωτικής αγωγής ως εργαλείου για την επιβολή του δικαίου κατά των περιορισμών του ανταγωνισμού (private law enforcement) αποτελεί πλέον βασικό άξονα της πρόσφατης ενωσιακής πολιτικής στον τομέα του ανταγωνισμού. Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή η δημόσια επιβολή του δικαίου κατά των περιορισμών του ανταγωνισμού (public law enforcement) μέσω των εξειδικευμένων αρχών ανταγωνισμού είναι αναγκαία αλλά όχι πλέον και επαρκής προϋπόθεση για να εφαρμοσθεί αποτελεσματικά το δίκαιο κατά των περιορισμών του ανταγωνισμού. Ως εκ τούτου οι ζημιωθέντες πρέπει να διευκολύνονται να ενισχύσουν τη διοικητική επιβολή του, μέσω της άσκησης αγωγής αποζημίωσης κατά του παραβάτη ή των παραβατών. Πίσω από τη σύλληψη αυτή υποκρύπτεται μία σαφής πλέον δικαιοπολιτική και νομοθετική στρατηγική. Έχει ως στόχο μέσω «πλεονεκτημάτων» ουσιαστικού και δικονομικού δικαίου να καταστεί δυνατή η αγωγή αποζημίωσης κατά επιχειρήσεων που έχουν παραβεί το δίκαιο κατά των περιορισμών του ανταγωνισμού. Σε αυτό το πλαίσιο εντάσσεται και η Οδηγία 2014/104/ΕΕ για την αξίωση αποζημίωσης λόγω παραβάσεως των διατάξεων του δικαίου ανταγωνισμού, εφόσον η ζημία προέρχεται από σύμβαση ή αδικοπρακτική συμπεριφορά δυνάμενη να περιορίσει ή να νοθεύσει τον ανταγωνισμό.

Το σχέδιο νόμου μεταφέρει στο ελληνικό δίκαιο την Οδηγία 2014/104/ΕΕ. Πρόκειται για διατάξεις αδικοπρακτικής ευθύνης, εντασσόμενες συστηματικά στο γενικό πλαίσιο των ΑΚ 914 επ., τις οποίες δεν παραμερίζουν. Καταβλήθηκε προσπάθεια να ενταχθούν όλες οι διατάξεις της Οδηγίας στο ελληνικό ουσιαστικό και δικονομικό δίκαιο, παρά τη δυσκολία ένταξης ειδικά ως προς ορισμένα ζητήματα που αφορούν τον έμμεσο αγοραστή.

Επισημαίνεται ότι η εφαρμογή όλων των διατάξεων που ανήκουν στο εθνικό ουσιαστικό ή στο δικονομικό δίκαιο και εφαρμόζονται σε αγωγή αποζημίωσης λόγω παράβασης των κανόνων ανταγωνισμού κατά πάγια ενωσιακή νομολογία δεν θα πρέπει να καθιστά πρακτικά αδύνατη ή εξαιρετικά δύσκολη την υλοποίηση της αξίωσης αποζημίωσης (πρβλ. και άρθρο 14 του σχεδίου νόμου, άρθρο 4 της Οδηγίας).

Οι διατάξεις του σχεδίου νόμου εφαρμόζονται και επί αμιγώς εθνικών παραβάσεων του ν. 3959/2011 (άρθρα 1, 2). Ωστόσο, το παρόν σχέδιο νόμου περιορίζεται αποκλειστικά και μόνον στις αξιώσεις αποζημίωσης, χωρίς να θίγει ενδεχόμενες αξιώσεις παράλειψης της παράβασης και παύσης της προσβολής.

Άρθρο 2

Το σχέδιο νόμου περιορίσθηκε στην ανάληψη μερικών

μόνον εκ των ορισμών της Οδηγίας προσαρμοσμένων στο ελληνικό δίκαιο. Επισημαίνεται ότι ως εθνική αρχή ανταγωνισμού δεν θεωρείται μόνον η Επιτροπή Ανταγωνισμού αλλά και η Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων (ΕΕΤΤ).

Στην έννοια του «εθνικού δικαίου του ανταγωνισμού» υπάγονται και τα άρθρα 1 και 2 του ν. 3959/2011 έστω και αν δεν εφαρμόζονται παράλληλα προς τα άρθρα 101 και 102 ΣΛΕΕ, σύμφωνα με το άρθρο 3 παράγραφος 1 του κανονισμού (ΕΚ) 1/2003. Εξ αυτού συνάγεται ότι οι διατάξεις του σχεδίου νόμου μπορούν να εφαρμοσθούν και επί μιας αμιγώς εθνικής παραβάσεως (βλ. και τα αναφερόμενα παρακάτω για το άρθρο 9). Η Οδηγία δεν εμποδίζει τον εθνικό νομοθέτη να επεκτείνει το πεδίο εφαρμογής της και σε παραβάσεις με αποκλειστικά εθνική διάσταση, δηλαδή όταν ελλείπει η δυνατότητα επηρεασμού του ενδοενωσιακού εμπορίου. Η ενότητα της εννόμου τάξεως και η ανάγκη διασφάλισης ισοδύναμων όρων ανταγωνισμού (level playing field) για όλες τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην ελληνική αγορά, καθώς και σε ισοδύναμη προστασία όλων των θιγόμενων από παραβάσεις της νομοθεσίας περί ανταγωνισμού (επιχειρήσεων και καταναλωτών) απαιτεί ενιαία αντιμετώπιση των περιπτώσεων αυτών.

Στην έννοια του «προγράμματος επιείκειας» υπάγονται προγράμματα όπως αυτό που προβλέπεται στο άρθρο 4α του κανονισμού 773/2004 της Επιτροπής (όπως αυτός τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε με τον κανονισμό (ΕΕ) 2015/1348 της Επιτροπής) ή το πρόγραμμα που υιοθετήθηκε κατ' εφαρμογή του άρθρου 14 παράγραφος 2 περίπτωση ιδ' υποπερίπτωση ββ' και του άρθρου 25 παράγραφος 8 του ν. 3959/2011 με σχετικές αποφάσεις της Ολομέλειας της Επιτροπής Ανταγωνισμού ή όποιο άλλο πρόγραμμα με τα ανωτέρω χαρακτηριστικά υιοθετηθεί από αρχή ανταγωνισμού.

Στην έννοια της «πρότασης και δήλωσης διευθέτησης διαφοράς» υπάγονται αναφορές όπως αυτή που προβλέπεται στο άρθρο 25α του ν. 3959/2011 και τις σχετικές αποφάσεις της Ολομέλειας της Επιτροπής Ανταγωνισμού ή στο πλαίσιο όποιας άλλης διαδικασίας διευθέτησης αρχής ανταγωνισμού.

Άρθρο 3

Το σχέδιο νόμου, ακολουθώντας την Οδηγία, θεσπίζει τον γνώριμο από το αδικοπρακτικό δίκαιο του Αστικού Κώδικα (άρθρο 914) αποκαταστατικό χαρακτήρα της αποζημίωσης. Η αποτελεσματική εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού μέσα από την οδό της αποζημιωτικής αγωγής δεν μπορεί να φθάσει σε μια αποζημίωση η οποία να υπερβαίνει τον αποκαταστατικό χαρακτήρα του δικαίου της αποζημίωσης (άρθρα 3 παράγραφος 3 και 12 παράγραφος 1 της Οδηγίας) με οιονεί ποινική κυρωτική διάσταση. Η αυστηρότητα της αρχής που διέπει το δίκαιο της αποζημίωσης αποκλείει την ποινική διάστασή της. Ως προς τον ζημιωθέντα, έστω και αν δεν υπάρχει ρητή μνεία, το σχέδιο νόμου ακολουθεί τη ρύθμιση της Οδηγίας. Οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που συμμετέχει στην αγορά και έχει υποστεί ζημία λόγω παράβασης των κανόνων του δικαίου ανταγωνισμού μπορεί να απαιτήσει και να επιτύχει πλήρη αποζημίωση για την εν λόγω ζημία. Τούτο ισχύει τόσο για «μεμονωμένη αγωγή» (stand-alone action) όσο και για την επιγενόμενη αποφάσεως αρχής ανταγωνισμού αγωγή (follow-on action)

(βλ. και σκέψη 13 εδάφιο α' της Οδηγίας). Η ευρύτατη αυτή ενεργητική νομιμοποίηση απορρέει από τη βασική θέση ότι η ζημία από περιορισμούς του ανταγωνισμού συχνότατα δεν περιορίζεται μόνον στους αντισυμβαλλόμενους άμεσους αγοραστές ή προμηθευτές ή τους ανταγωνιστές αλλά επεκτείνεται σε κάθε παράγοντα της αγοράς, μεταξύ δε άλλων στους έμμεσους αγοραστές και προμηθευτές, αλλά και στους τελικούς καταναλωτές. Για την ενεργητική νομιμοποίηση κρίσιμη είναι η ζημία του ζημιωθέντος με οποιαδήποτε μορφή. Η θετική ζημία κατά κανόνα προκαλείται μέσω της επιδράσεως της αντιανταγωνιστικής συμπεριφοράς στο επίπεδο των τιμών. Η θετική ζημία θα συνίσταται στη διαφορά μεταξύ της πράγματι καταβληθείσας τιμής και της υποθετικής τιμής αγοράς, η οποία θα υπήρχε χωρίς τον περιορισμό του ανταγωνισμού, ενώ διαφυγόν κέρδος υφίσταται ο ζημιωθείς, εφόσον η τεχνητή αύξηση της τιμής οδήγησε αιτιωδώς σε μείωση της ζητήσεως των προϊόντων του ζημιωθέντος ανταγωνιστή ή άμεσου ή έμμεσου αγοραστή. Δευτερευόντως μπορεί η σύμπραξη ή κατάχρηση δεσπόζουσας θέσεως να επεμβαίνει ρυθμιστικά στην ποσότητα των παραγόμενων ή διατιθέμενων εμπορευμάτων. Ανάλογα ισχύουν και για τα διαφυγόντα κέρδη.

Άρθρο 4

Με το άρθρο 4 του νομοσχεδίου μεταφέρεται στο εθνικό δίκαιο το άρθρο 5 της Οδηγίας, με το οποίο παρέχεται το λεγόμενο «δικαίωμα κοινοποίησης» ή πληροφόρησης. Πρότυπο του άρθρου 5 της Οδηγίας 2014/104 αποτέλεσε, εν μέρει, η διάταξη του άρθρου 6 παράγραφος 1 της Οδηγίας 2004/48/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 29ης Απριλίου 2004 σχετικά με την επιβολή των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας, η οποία μεταφέρθηκε στο εθνικό δίκαιο με τα άρθρα 63Α παρ. 1 του ν. 2121/1993 (Α' 25), 151 παράγραφοι 1, 2 και 3 του ν. 4072/2012 (Α' 86) και 17Α παράγραφοι 1, 2 και 3 του ν. 1733/1987 (Α' 171). Παρέπεται ότι τα εθνικά δικαστήρια κατά την ερμηνεία και εφαρμογή του άρθρου 4 του νομοσχεδίου θα δύνανται να ανατρέχουν στην ήδη διαμορφωθείσα για τις προαναφερόμενες συγγενείς διατάξεις νομολογία.

Με την εισαγωγή της διατάξεως αυτής επιχειρείται η διασφάλιση της αρχής της αποτελεσματικότητας ως προς την άσκηση του δικαιώματος αποζημίωσης, λαμβάνοντας υπόψη τη βασική ασυμμετρία πληροφόρησης, η οποία χαρακτηρίζει τις οικείες διαφορές (βλ. 14η αιτιολογική σκέψη της Οδηγίας). Στο πλαίσιο αυτό παρακάμπνουνται οι αυστηρές προϋποθέσεις των διατάξεων περί κοινοποίησης (επίδειξης εγγράφων) του ημεδαπού δικαίου. Πάντως, τα άρθρα 450-452 του ΚΠολΔ εφαρμόζονται συμπληρωματικώς, όπου δεν υπάρχει αντίθετη ειδικότερη ρύθμιση του νομοσχεδίου, με την επισημάνση ότι τέτοια συμπληρωματική εφαρμογή δεν πρέπει να δυσχεραίνει αδικαιολόγητα την αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος αποζημίωσης.

Με τις πρώτες δύο παραγράφους του άρθρου 4 του νομοσχεδίου μεταφέρονται οι δύο πρώτες παράγραφοι του άρθρου 5 της Οδηγίας. Το αίτημα περί κοινοποίησης δύναται να υποβάλει κάθε διάδικος, ήτοι τόσο ο ενάγων όσο και ο εναγόμενος, ώστε να διασφαλίζεται η αρχή της ισότητας των όπλων (βλ. 14η αιτιολογική σκέψη της Οδηγίας). Την ιδιότητα του εναγομένου συνήθως θα φέρει ο παραβάτης, οπότε το αίτημα θα προβάλλεται προς

απόδειξη ισχυρισμού του, π.χ. της ενστάσεως μετακυλίσεως, αλλά όχι σπάνια και ο ζημιωθείς (βλ. τα πραγματικά περιστατικά στην απόφαση ΔΕΕ της 20ής Σεπτεμβρίου 2001 στην υπόθεση C-453/99, Courage Ltd). Από τη διάταξη αυτή, συνδυασμένη με τον ισχύοντα ΚΠολΔ, συνάγονται τα εξής:

α) Έκαστος των διαδίκων φέρει καταρχήν το βάρος να αποδείξει τους ισχυρισμούς του (π.χ. ο ζημιωθείς έχει το βάρος απόδειξης της υπαίτιας παράβασης των κανόνων του ελεύθερου ανταγωνισμού, της ζημίας και του αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ παράβασης και ζημίας), καταθέτοντας με τις κατ' άρθρο 237 παράγραφος 1 του ΚΠολΔ προτάσεις του όλα τα αποδεικτικά μέσα που διαθέτει.

β) Η διάταξη του δικαστηρίου περί προσκόμισης ή γνωστοποίησης, με την οποία ανακατανέμεται το βάρος απόδειξης, εκδίδεται μόνο κατόπιν αιτήσεως του διαδίκου, η οποία υποβάλλεται είτε με παρεμπίπτουσα αγωγή, είτε με τις προτάσεις σε οποιαδήποτε στάση της πρωτοβάθμιας ή έκκλητης δίκης - άρα και με το δικόγραφο της έφεσης ή των προσθέτων λόγων αυτής - κατ' ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 451 παράγραφος 1 εδάφιο α' του ΚΠολΔ λόγω της ταυτότητας νομικής και πραγματικής αιτίας (πρβλ. ΑΠ 1615/2014, ΑΠ 1402/2008 ΝοΒ 2009.423). Ο αντίδικος του αιτούντος δύναται να απαντήσει στο συγκεκριμένο αίτημα με τις δικές του προτάσεις ή με την προσθήκη επί αυτών (βλ. άρθρο 5 παράγραφος 7 της Οδηγίας).

γ) Εάν το αίτημα προσκόμισης ή κοινοποίησης αφορά τρίτο τότε υποβάλλεται μόνο με παρεμπίπτουσα αγωγή (άρθρο 451 παράγραφος 1 του ΚΠολΔ). Συνεπώς, ο τρίτος καθίσταται διάδικος στην ανοιγείσα με την παρεμπίπτουσα αγωγή δίκη και πρέπει να κληθεί κατ' άρθρο 110 παράγραφος 2 του ΚΠολΔ στη συζήτησή της (βλ. άρθρο 5 παράγραφος 7 της Οδηγίας).

δ) Για το ορισμένο της οικείας αίτησης απαιτείται κατ' άρθρο 216 του ΚΠολΔ:

αα) η σαφής περιγραφή των αποδεικτικών στοιχείων ή κατηγοριών αποδεικτικών στοιχείων, όπως των τραπεζικών, χρηματοοικονομικών ή εμπορικών εγγράφων. Τα αποδεικτικά στοιχεία πρέπει να εξατομικεύονται επαρκώς και να αναφέρεται, έστω γενικά, το περιεχόμενό τους. Εάν ζητείται η κοινοποίηση κατηγορίας αποδεικτικών εγγράφων θα πρέπει να προσδιορίζεται με όσο το δυνατόν πιο σαφή τρόπο βάσει κοινών γνωρισμάτων των συστατικών της στοιχείων, όπως το είδος, η κατηγορία, το αντικείμενο, το περιεχόμενο, η χρονική περίοδος σύνταξης των εγγράφων ή άλλα κριτήρια (βλ. άρθρο 5 παράγραφος 2, καθώς και 16η αιτιολογική σκέψη της Οδηγίας).

ββ) Επίκληση ότι τα στοιχεία και τα έγγραφα βρίσκονται υπό τον έλεγχο του αντιδίκου (πρβλ. ΑΠ 1402/2008 ΝοΒ 2009.423).

γγγ) Έκθεση πραγματικών περιστατικών από τα οποία να προκύπτει το κατ' άρθρο 68 του ΚΠολΔ έννομο συμφέρον του αιτούντος, δηλαδή ότι το επίδικο έγγραφο ή κατηγορία εγγράφων είναι πρόσφορο/-η προς άμεση ή έμμεση απόδειξη λυσιτελούς ισχυρισμού του, προς επαρκή στήριξη του οποίου έχει ήδη προσκομίσει ευλόγως διαθέσιμα αποδεικτικά στοιχεία (πρβλ. ΑΠ 1615/2014, ΑΠ 1402/2008 όπ.π.).

ε) Το δικαστήριο, εάν δεχθεί την αίτηση, διατάσσει με μη οριστική απόφασή του την επανάληψη της συζητήσεως κατ' άρθρο 254 του ΚΠολΔ και υποχρεώνει τον υπόχρεο να προβεί στην προσκόμιση ή γνωστοποίηση εντός ορισμένης προθεσμίας (πρβλ. Ν. Παϊσιδίου, Η επίδειξη

εγγράφων στην πολιτική δίκη, 2006, σελ. 226-227). Άλλωστε, η εξέταση των προπαρατιθέμενων ουσιαστικών προϋποθέσεων (τήρηση της αρχής της αναλογικότητας, ύπαρξη εγγράφου υπό τον έλεγχο του καθού η αίτηση) αποκλείει τη δυνατότητα προσφυγής στη διαδικασία του άρθρου 232 του ΚΠολΔ, κατά την οποία εκδίδεται απλή πράξη ή προπαρασκευαστική της συζήτησης διάταξη του δικαστή, και μάλιστα χωρίς να προβλέπεται η – επιτασόμενη από το άρθρο 5 παράγραφος 7 της Οδηγίας – προηγούμενη ακρόαση του καθού η αίτηση, διαδίκου ή τρίτου (περί της διαδικασίας του άρθρου 232 του ΚΠολΔ βλ. Ν. Παϊσίδου, ό.π., σελ. 205 επ.).

Με την παράγραφο 3 του άρθρου 4 του νομοσχεδίου μεταφέρεται η παράγραφος 3 του άρθρου 5 της Οδηγίας, με την οποία τίθενται συγκεκριμένα κριτήρια τήρησης της αρχής της αναλογικότητας από τα δικαστήρια. Πρώτο κριτήριο είναι ο βαθμός στον οποίο η αξίωση αποζημίωσης ή η ένσταση υποστηρίζεται από τα διαθέσιμα στοιχεία για πραγματικά περιστατικά και τα αποδεικτικά στοιχεία που δικαιολογούν το αίτημα κοινοποίησης (αναγκαιότητα). Έτσι, εάν το δικαστήριο κρίνει ότι τα ήδη προσκομισθέντα αποδεικτικά στοιχεία επαρκούν για τον σχηματισμό πλήρους δικανικής πεποίθησης, θα απορρίψει το αίτημα κοινοποίησης. Αντίστοιχα, το δικαστήριο δύναται να δεχθεί εν μέρει το αίτημα κοινοποίησης ως βάσιμο στην ουσία του, εάν από την αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων του φακέλου της δικογραφίας κρίνει ότι δεν είναι αναγκαία η προσκόμιση του συνόλου των εγγράφων που ζητεί ο αιτών διάδικος. Το δεύτερο και το τρίτο κριτήριο αφορούν την τήρηση της αρχής της αναλογικότητας με τη στενή του όρου έννοια.

Με την παράγραφο 5 του άρθρου 4 του νομοσχεδίου μεταφέρεται η παράγραφος 4 του άρθρου 5 της Οδηγίας. Λαμβάνεται ειδική πρόνοια για την προστασία των εμπιστευτικών πληροφοριών, που περιέχονται σε έγγραφα που ο καθού η αίτηση διάδικος προσκομίζει στο δικαστήριο. Τα έγγραφα αυτά καθεαυτά δεν αποτελούν τμήμα του φακέλου της δικογραφίας που είναι αμέσως προσβάσιμο στον αντίδικο (αιτούντα) και συνεπώς, εξαιρούνται από την αρχή της κοινότητας των αποδεικτικών μέσων. Σε ένα πρώτο στάδιο ελέγχου το δικαστήριο κρίνει, εάν όντως στα έγγραφα, που προσκομίζει ο διάδικος, ή σε τμήμα αυτών, περιέχονται εμπιστευτικές πληροφορίες. Σε ένα δεύτερο στάδιο ελέγχου το δικαστήριο κρίνει, εάν τα προσκομισθέντα από τον υπόχρεο – καθού η αίτηση έγγραφα, που δεν περιέχουν εμπιστευτικές πληροφορίες, επαρκούν για τον σχηματισμό πλήρους δικανικής πεποίθησης σε συνδυασμό με τα λοιπά αποδεικτικά στοιχεία του φακέλου, που είχαν ήδη προσκομισθεί με τις προτάσεις (τήρηση της αρχής της αναγκαιότητας). Σε ένα τρίτο στάδιο ελέγχου (εφόσον δεν κριθεί επαρκές το υπάρχον αποδεικτικό υλικό), το δικαστήριο διορίζει πραγματογνώμονα, ο οποίος θα καταρτίσει περίληψη των πληροφοριών σε συγκεντρωτική ή άλλης μορφής μη εμπιστευτική εκδοχή. Αυτονόητο είναι ότι η προστασία των εμπιστευτικών πληροφοριών θα ήταν αδύνατη, εάν τα διάδικα μέρη είχαν τη δυνατότητα διορισμού τεχνικών συμβούλων.

Με την παράγραφο 6 του άρθρου 4 του νομοσχεδίου μεταφέρεται η παράγραφος 5 του άρθρου 5 της Οδηγίας περί σεβασμού του δικηγορικού απορρήτου από το δικαστήριο που διατάσσει την κοινοποίηση αποδεικτικών εγ-

γράφων. Η διαζευκτική αναφορά της Οδηγίας στο δικηγορικό απόρρητο, που ισχύει δυνάμει του ενωσιακού ή του εθνικού δικαίου, διατηρήθηκε, προκειμένου να εφαρμόζεται το δίκαιο (ενωσιακό ή εθνικό) που κάθε φορά παρέχει τη μεγαλύτερη προστασία στο δικηγορικό απόρρητο.

Άρθρο 5

Με το άρθρο 5 του νομοσχεδίου μεταφέρεται το άρθρο 8 της Οδηγίας. Στο ισχύον δικονομικό δίκαιο το δικαστήριο κρίνει ελεύθερα εάν το αντικείμενο της απόδειξης, για το οποίο διατάχθηκε η επίδειξη εγγράφων, πρέπει να θεωρηθεί ομολογημένο (βλ. τις συνδυασμένες διατάξεις των άρθρων 452 παράγραφος 2 και 366 του ΚΠολΔ). Με το παρόν άρθρο η κύρωση δεν αφήνεται πλέον στην ελεύθερη κρίση του δικαστηρίου. Η απείθεια του υποχρέου – καθού η αίτηση συνεπάγεται τη θεώρηση ως ομολογημένων των ισχυρισμών του αιτούντος, προς απόδειξη των οποίων διετάχθη η προσκόμιση ή γνωστοποίηση. Η ομολογία αυτή αποτελεί πλήρη απόδειξη εναντίον του καθού η αίτηση (άρθρο 352 παράγραφος 1 του ΚΠολΔ). Συνεπώς, παρίσταται περιττή η αναγκαστική εκτέλεση της απόφασης που διατάζει την επίδειξη, μη εφαρμοζομένων αναλογικώς των διατάξεων των άρθρων 452 παράγραφος 1, 941 και 946 του ΚΠολΔ. Ομοίως, ομολογημένοι θεωρούνται οι ισχυρισμοί του αιτούντος, εάν ο αντίδικός του ματαιώσει την προσκόμιση των αιτούμενων αποδεικτικών στοιχείων, επειδή τα είχε καταστρέψει. Παράλληλα, στις προπαρατιθέμενες περιπτώσεις, αλλά και σε βάρος όποιου δεν συμμορφώθηκε με διάταξη δικαστικής απόφασης για την προστασία των εμπιστευτικών πληροφοριών, προβλέπεται καταδίκη σε χρηματική ποινή, περιεχόμενη στο δημόσιο ταμείο.

Άρθρο 6

Το άρθρο 6 ρυθμίζει ζητήματα σχετικά με αιτήματα κοινοποίησης στοιχείων του άρθρου 4, όταν το σύνολο ή μέρος των στοιχείων που επικαλείται ο αιτών συνιστούν τμήμα του φακέλου υπόθεσης αρχής ανταγωνισμού, είτε διότι συλλέχθηκαν είτε διότι υποβλήθηκαν στην αρχή ανταγωνισμού στο πλαίσιο έρευνας για την εφαρμογή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ και/ ή της κείμενης εθνικής νομοθεσίας, όπως εκάστοτε ισχύει («αποδεικτικά στοιχεία σε φάκελο της αρχής ανταγωνισμού»). Ειδικότερα, αίτημα κοινοποίησης στοιχείων του άρθρου 4 εμπίπτει στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του άρθρου 6, εφόσον με το αίτημα ζητείται η προσκόμιση στοιχείων που τηρούνται σε φάκελο υπόθεσης αρχής ανταγωνισμού (κατά κανόνα σε αντίγραφα, σπανιότερα σε πρωτότυπη μορφή – βλ. και άρθρο 39 ν. 3959/2011), ανεξαρτήτως του προσώπου που καλείται να προσκομίσει τα ανωτέρω στοιχεία (εναγόμενος, άλλος τρίτος, αρχή ανταγωνισμού στην οποία τηρείται ο σχετικός φάκελος υπό τις προϋποθέσεις της παραγράφου 8 του άρθρου 6 – «τελευταίο καταφύγιο»).

Καθώς αφενός, η κοινοποίηση των ανωτέρω στοιχείων δύναται να θέσει σε κίνδυνο την αποτελεσματικότητα των μέσων και εργαλείων δημόσιας επιβολής του δικαίου προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού, να δυσχεράνει την έρευνα της υπόθεσης από την αρμόδια αρχή α-

νταγωνισμού και να αποθαρρύνει τις επιχειρήσεις να συνεργασθούν με την αρχή ανταγωνισμού στο πλαίσιο των σχετικών διαδικασιών που έχουν υιοθετηθεί (πρόγραμμα επιείκειας, διαδικασία διευθέτησης διαφοράς, κ.α.), ενώ αφετέρου, η κοινοποίηση κάθε αποδεικτικού στοιχείου που περιλαμβάνεται σε φάκελο αρχής ανταγωνισμού δεν είναι απαραίτητη για την αποτελεσματική προστασία του δικαιώματος αποζημίωσης, προβλέπονται όρια στην κοινοποίηση των ανωτέρω στοιχείων, σε συνάρτηση με τη φύση και το περιεχόμενό τους, το χρόνο και το σκοπό σύνταξής τους και το στάδιο στο οποίο βρίσκεται η έρευνα της αρχής ανταγωνισμού. Περιοριστικά ορίζονται και οι περιστάσεις υπό τις οποίες το δικαστήριο δύναται να διατάξει την κοινοποίηση των εν λόγω στοιχείων από την αρχή ανταγωνισμού (παράγραφος 8 του άρθρου 6 – «τελευταίο καταφύγιο»).

Η παράγραφος 1 του άρθρου 6 διευκρινίζει το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής αυτού, κατά τα ανωτέρω.

Η παράγραφος 2 του άρθρου 6 ορίζει, επιπρόσθετα των αναφερόμενων στην παράγραφο 3 του άρθρου 4, κριτήρια που συνεκτιμά το δικαστήριο κατά την αξιολόγηση της αναλογικότητας της αίτησης κοινοποίησης αποδεικτικών στοιχείων σε φάκελο της αρχής ανταγωνισμού, που εμπίπτουν στις κατηγορίες στοιχείων που περιγράφονται στις παραγράφους 3 («πληροφορίες που ήδη υπάρχουν» - «λευκή λίστα») και 4 (έγγραφα που ετοιμάστηκαν ειδικά για διαδικασία ενώπιον αρχής ανταγωνισμού - «γκρι λίστα») του άρθρου 6. Συγκεκριμένα, προς το σκοπό αυτό, επιπλέον των κριτηρίων της παραγράφου 3 του άρθρου 4 του νομοσχεδίου, το δικαστήριο συνεκτιμά αν το αίτημα είναι διατυπωμένο αόριστα, χωρίς ειδική αιτιολογία ως προς τη φύση, το αντικείμενο ή το περιεχόμενο των αιτούμενων αποδεικτικών στοιχείων που περιλαμβάνονται στο φάκελο της αρχής ανταγωνισμού, ώστε να αποτρέπονται μεθοδεύσεις άντλησης στοιχείων μη πρόσφορων για την αποτελεσματική προστασία και άσκηση του δικαιώματος αποζημίωσης («αλίευση πληροφοριών»), αν έχει ήδη ασκηθεί αγωγή αποζημίωσης και εάν διασφαλίζεται η αποτελεσματικότητα της δημόσιας επιβολής του δικαίου προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού. Ο αιτών υποχρεούται να προσδιορίσει στο αίτημά του τα αποδεικτικά στοιχεία ή τις κατηγορίες των αποδεικτικών στοιχείων με όσο το δυνατόν πιο σαφή και συγκεκριμένο τρόπο βάσει των διαθέσιμων σε αυτόν στοιχείων. Τούτο δεν συντρέχει στην περίπτωση αιτημάτων κοινοποίησης όλων των εγγράφων στον φάκελο αρχής ανταγωνισμού ή όλων των εγγράφων που υποβλήθηκαν ή συλλέχθηκαν από συγκεκριμένη-ες επιχείρηση-σεις.

Κατά την παράγραφο 3 του άρθρου 6, το δικαστήριο έχει την εξουσία να διατάσσει την κοινοποίηση αποδεικτικών στοιχείων που υφίστανται ανεξάρτητα από τις διαδικασίες έρευνας της αρχής ανταγωνισμού («πληροφορίες που ήδη υπάρχουν» - βλ. και 28η αιτιολογική σκέψη της Οδηγίας, καθώς και Προτάσεις Γεν. Εισαγγελέα Jan Maz k στην υπόθ. C-360/09, Pfeiderer, παράγραφος 47), ανά πάσα στιγμή, ήτοι ανεξαρτήτως του σταδίου έρευνας της αρχής ανταγωνισμού, τηρώντας την αρχή της αναλογικότητας βάσει των κριτηρίων της παραγράφου 3 του άρθρου 4 και της παραγράφου 2 του άρθρου 6.

Κατά την παράγραφο 4 του άρθρου 6, το δικαστήριο έχει την εξουσία να διατάσσει την κοινοποίηση εγγράφων

και πληροφοριών, που έχουν ετοιμασθεί ειδικά στο πλαίσιο της διαδικασίας διερεύνησης συγκεκριμένης υπόθεσης από αρχή ανταγωνισμού (εισηγήσεις, αιτήσεις παροχής πληροφοριών και απαντήσεις σε αυτές, μαρτυρικές καταθέσεις, κ.α. - για τα έγγραφα και πληροφορίες που συντάχθηκαν από ή εστάλησαν σε δημόσιες αρχές ή νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου ειδικά στο πλαίσιο της διαδικασίας ενώπιον της αρχής ανταγωνισμού, βλ. π.χ. άρθρο 38 του ν. 3959/2011, άρθρο 15 παράγραφος 11 Κανονισμού Λειτουργίας και Διαχείρισης της Επιτροπής Ανταγωνισμού και η Ανακοίνωση της Επιτροπής Ανταγωνισμού σχετικά με το χαρακτηρισμό των απορρήτων στοιχείων και τον τρόπο υποβολής μη εμπιστευτικής εκδοχής εγγράφων, παράγραφος 9 υπό γ), όταν αυτή περατωθεί οριστικά με όποιον τρόπο ορίζεται στην αντίστοιχη εθνική ή ενωσιακή νομοθεσία, όπως εκάστοτε ισχύει (έκδοση απόφασης, πράξη θέσης στο αρχείο κ.α, με την εξαίρεση των αποφάσεων λήψης ασφαλιστικών μέτρων) και τηρώντας την αρχή της αναλογικότητας βάσει των κριτηρίων της παραγράφου 3 του άρθρου 4 και της παραγράφου 2 του άρθρου 6, ιδίως λαμβάνοντας υπόψη την ανάγκη διασφάλισης της αποτελεσματικότητας της δημόσιας επιβολής του δικαίου προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού (βλ. ΔΕΕ 27.02.2014, C-365/12, EnBW, σκ. 99). Τα ανωτέρω ισχύουν και για τεχνικά υπομνήματα, προτάσεις διευθέτησης διαφοράς και δηλώσεις διευθέτησης διαφοράς που ανακλήθηκαν για οποιονδήποτε λόγο. Το δικαστήριο δεν διατάσσει την προσκόμιση των ανωτέρω στοιχείων πριν περατωθούν οι διαδικασίες της αρχής ανταγωνισμού κατά τα ανωτέρω.

Η παράγραφος 5 του άρθρου 6 του νομοσχεδίου εξαιρεί πλήρως και απολύτως από την κοινοποίηση τις αιτήσεις υπαγωγής στο πρόγραμμα επιείκειας, τις προτάσεις και τις δηλώσεις διευθέτησης διαφοράς και λοιπά έγγραφα στην έκταση που παραθέτουν αυτούσια χωρία των ανωτέρω εγγράφων, λόγω της καθοριστικής σημασίας τους για τον εντοπισμό, την αποτελεσματική δίωξη και την επιβολή κυρώσεων για τη σύσταση ή και λειτουργία καρτέλ, και συνακόλουθα για την αποτελεσματική άσκηση αγωγών αποζημίωσης για τις παραβάσεις αυτές, ιδίως αγωγών επιγενόμενων απόφασης αρχής ανταγωνισμού. Στην παράγραφο 6 του άρθρου 6 του νομοσχεδίου προβλέπεται ότι κατόπιν αιτιολογημένου αιτήματος του αιτούντος το δικαστήριο έχει την εξουσία να διατάξει την προσκόμιση ενώπιόν του των ανωτέρω εγγράφων, ώστε να διαπιστώσει ότι πρόκειται για εκούσιες και αυτοενοχοποιητικές δηλώσεις νομικών ή φυσικών προσώπων, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 2 του νομοσχεδίου και ότι συνεπώς τούτα εμπίπτουν στην εμβέλεια της προβλεπόμενης στην παράγραφο 5 του άρθρου 6 εξαίρεσης από την κοινοποίηση. Προς τούτο, δύναται να ζητήσει μόνο τη συνδρομή της αρχής ανταγωνισμού ή/και να καλέσει σε ακρόαση τους συντάκτες των εν λόγω εγγράφων. Σε καμία περίπτωση δεν χορηγείται πρόσβαση στα ανωτέρω έγγραφα στους διαδίκους ή σε τρίτους.

Στην παράγραφο 8 του άρθρου 6 του νομοσχεδίου προβλέπεται ότι το δικαστήριο διατάσσει αρχή ανταγωνισμού να προσκομίσει τα αποδεικτικά στοιχεία που περιλαμβάνονται σε φάκελο υπόθεσης μόνο όταν διάδικος ή τρίτος δεν είναι σε θέση για εύλογους λόγους να προσκομίσει τα αποδεικτικά στοιχεία τα οποία διατάχθηκε να κοινοποιήσει («τελευταίο καταφύγιο» - βλ. 29η αιτιολογική σκέψη της Οδηγίας).

λογική σκέψη της Οδηγίας, βλ. επίσης ΔΕΕ, απόφ. της 06.06.2013, C-536/11, *Donau Chemie*, σκ. 32).

Προκειμένου να διαφυλαχθεί η συνεπής εφαρμογή των κανόνων προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού και η αποτελεσματικότητα της δημόσιας επιβολής του δικαίου, προβλέπεται στην παράγραφο 10 του άρθρου 6 του νομοσχεδίου ότι η αρχή ανταγωνισμού έχει την εξουσία, όταν το κρίνει σκόπιμο και εξ ιδίας πρωτοβουλίας, να διατυπώνει παρατηρήσεις στο δικαστήριο, αναφορικά με την αναλογικότητα του αιτήματος κοινοποίησης (βλ. και άρθρο 15 παρ. 3 του κανονισμού 1/2003). Προς το σκοπό αυτό, προβλέπεται στην παράγραφο 9 του άρθρου 6 του νομοσχεδίου υποχρέωση προηγούμενης κοινοποίησης αντιγράφου του αιτήματος στην αρχή ανταγωνισμού.

Προβλέπεται, περαιτέρω, στην παράγραφο 11 του άρθρου 6 του νομοσχεδίου ότι η αρχή ανταγωνισμού μπορεί, κατόπιν αιτήματος του δικαστηρίου, να διατυπώνει τη γνώμη της επί ζητημάτων που άπτονται της εφαρμογής του παρόντος άρθρου, καθώς και του άρθρου 4 (π.χ. επί του ζητήματος της προστασίας των εμπιστευτικών πληροφοριών).

Τέλος, στην παράγραφο 12 του άρθρου 6 προβλέπεται ότι οι προτεινόμενες ρυθμίσεις δεν θίγουν τους κανόνες και τις πρακτικές του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1049/2001, με το άρθρο 4 του οποίου θεσπίζεται καθεστώς εξαιρέσεων από την πρόσβαση του κοινού στα έγγραφα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής. Το καθεστώς αυτό των εξαιρέσεων στηρίζεται σε στάθμιση των αντιτιθέμενων σε κάθε περίπτωση συμφερόντων, δηλαδή, αφενός, των συμφερόντων που θα ικανοποιούνται από τη δημοσιοποίηση των οικείων εγγράφων και, αφετέρου, των συμφερόντων που θα θίγονταν από τη δημοσιοποίηση αυτή (βλ. ΔΕΕ 27.02.2014, C-365/12, *EnBW*, σκ. 63). Στις περιπτώσεις που η αίτηση πρόσβασης βάσει του προαναφερόμενου Κανονισμού αφορά σε έγγραφα σχετικά με διαδικασία εφαρμογής των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ οι προβλεπόμενες εξαιρέσεις ερμηνεύονται λαμβάνοντας υπόψη τους ειδικούς κανόνες που διέπουν την πρόσβαση στον φάκελο υπόθεσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής δυνάμει των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ, οι οποίοι σκοπούν στη διασφάλιση του σεβασμού των δικαιωμάτων άμυνας των εμπλεκόμενων στη διαδικασία ενώπιον της Ευρωπαϊκής Επιτροπής μερών, στην αποτελεσματικότητα των ερευνών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και στη διασφάλιση της τήρησης του επαγγελματικού απορρήτου στις οικείες διαδικασίες (βλ. άρθρο 27 παρ. 2 και άρθρο 28 κανονισμού 1/2003, άρθρα 15, 16 και 16α Κανονισμού 773/2004 και Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής περί των κανόνων πρόσβασης στον φάκελο υπόθεσης της Επιτροπής δυνάμει των άρθρων 81 και 82 της Συνθήκης ΕΚ, των άρθρων 53, 54 και 57 της Συμφωνίας ΕΟΧ, και του Κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 139/2004 του Συμβουλίου (ΕΕ 2005/С 325/07), όπως τροποποιήθηκε (ΕΕ 2015/С 256/03) - βλ. επίσης ΔΕΕ 27.02.2014, C-365/12, *EnBW*, σκ. 83 επ.).

Περαιτέρω, στην ίδια παράγραφο του άρθρου 6 προβλέπεται ότι οι προτεινόμενες ρυθμίσεις δεν θίγουν τις διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας για την πρόσβαση στο φάκελο υπόθεσης αρχής ανταγωνισμού στο πλαίσιο της διοικητικής διαδικασίας ενώπιόν της. Το άρθρο 41 παρ. 3 του ν. 3959/2011 προβλέπει ότι το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα φακέλου υπόθεσης της Επιτροπής Ανταγωνισμού ρυθμίζεται από τον Κανονισμό Λειτουργίας

και Διαχείρισης αυτής, κατά παρέκκλιση από τις εθνικές διατάξεις περί του δικαιώματος γνώσης των διοικητικών εγγράφων (βλ. άρθρο 16 του ν. 1599/1986, άρθρο 5 του ν. 3448/2006 και άρθρο 5 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας - βλ. και άρθρο 15 παρ. 9 Κανονισμού Λειτουργίας και Διαχείρισης της Επιτροπής Ανταγωνισμού (Β' 117/16.1.2013).

Ομοίως δεν θίγονται οι προβλέψεις της εθνικής ή ενωσιακής νομοθεσίας για την προστασία των εσωτερικών εγγράφων της αρχής ανταγωνισμού και της αλληλογραφίας μεταξύ αρχών ανταγωνισμού. Στο άρθρο 15 παράγραφος 11 του Κανονισμού Λειτουργίας και Διαχείρισης της Επιτροπής Ανταγωνισμού προβλέπεται ότι «Ως अपόρρητα στοιχεία θεωρούνται και τα εσωτερικά έγγραφα της Γενικής Διεύθυνσης, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και άλλων Εθνικών Αρχών Ανταγωνισμού, καθώς και η αλληλογραφία μεταξύ της Γενικής Διεύθυνσης και άλλων υπηρεσιών ή Αρχών Ανταγωνισμού» (βλ. και Ανακοίνωση της Επιτροπής Ανταγωνισμού σχετικά με το χαρακτηρισμό των απορρήτων στοιχείων και τον τρόπο υποβολής μη εμπιστευτικής εκδοχής εγγράφων, παρ. 9 υπό α' έως γ'. Αντίστοιχες ρυθμίσεις περιλαμβάνει και η ενωσιακή νομοθεσία (βλ. άρθρο 27 παρ. 2 εδάφια 2ο και 3ο του Κανονισμού 1/2003, άρθρο 15 παρ. 2 του Κανονισμού 773/2004 και προαναφερόμενη Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής περί των κανόνων πρόσβασης στον φάκελο υπόθεσης της Επιτροπής, παρ. 12 - 15).

Άρθρο 7

Επιπλέον των περιορισμών κοινοποίησης που προβλέπονται στο άρθρο 6 του νομοσχεδίου, για την πληρέστερη προστασία της αποτελεσματικότητας της δημόσιας επιβολής του δικαίου προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού, θεσπίζονται με το άρθρο 7 περιορισμοί στη χρήση των στοιχείων των παραγράφων 4 και 5 του άρθρου 6 σε αγωγές αποζημίωσης, στην περίπτωση που αυτά έχουν περιέλθει στην κατοχή των διαδίκων αποκλειστικά μέσω της διαδικασίας πρόσβασης στο φάκελο αρχής ανταγωνισμού στο πλαίσιο των ενώπιόν της διαδικασιών.

Οι προβλεπόμενοι στο παρόν άρθρο περιορισμοί είναι αντίστοιχοι με αυτούς του άρθρου 6 του νομοσχεδίου τα στοιχεία της παραγράφου 5 του άρθρου 6 θεωρούνται σε κάθε περίπτωση παράνομα και τα στοιχεία της παραγράφου 4 του άρθρου 6 του σχεδίου νόμου θεωρούνται παράνομα, εφόσον προσκομισθούν πριν περατωθούν οι σχετικές διαδικασίες της αρχής ανταγωνισμού, κατά τα αναφερόμενα στο άρθρο 6 του νομοσχεδίου.

Για την αποφυγή εμπορευματοποίησης των αποδεικτικών στοιχείων, παράνομα θεωρούνται και λοιπά αποδεικτικά στοιχεία από το φάκελο αρχής ανταγωνισμού τα οποία έχουν ληφθεί από φυσικό ή νομικό πρόσωπο αποκλειστικά μέσω πρόσβασης στο φάκελο της αρχής ανταγωνισμού, όταν προσκομίζονται σε αγωγή αποζημίωσης από πρόσωπα άλλα πλην των φυσικών ή νομικών προσώπων στα οποία χορηγήθηκε πρόσβαση στο φάκελο της υπόθεσης, ή στα οποία περιήλθε η αξιολόγηση των προσώπων αυτών. Στην περίπτωση νομικών προσώπων λαμβάνεται υπόψη η αρχή της ενιαίας οικονομικής οντότητας, κατά την έννοια του δικαίου προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού (βλ. και 31η αιτιολογική σκέψη, τελευταίο εδάφιο της Οδηγίας). Θεσπίζονται τέλος, κυρώσεις υπό τη μορφή χρηματικής ποινής για τους παρβάτες.

Άρθρο 8

Το άρθρο 8 καθιερώνει εμμέσως χρόνο παραγραφής που συμπληρώνεται αργότερα από τον χρόνο παραγραφής του άρθρου 937 παρ. 1 ΑΚ. Εφαρμόζεται συνεπώς και στις αξιώσεις αποζημίωσης που γεννήθηκαν πριν από την έναρξη ισχύος του νέου νόμου αλλά δεν είχαν προλάβει να παραγραφούν. Τούτο εναρμονίζεται με τη διάταξη του άρθρου 18 παρ. 2 εδάφιο β' ΕισΝΑΚ, το οποίο ρυθμίζει μεν ζητήματα διαχρονικού δικαίου που προέκυψαν από την εισαγωγή του Αστικού Κώδικα, απηχεί όμως γενική αρχή διαχρονικού δικαίου η οποία εφαρμόζεται και σε άλλες διατάξεις νεότερων νόμων που προβλέπουν, άμεσα ή έμμεσα, διαφορετικό χρόνο παραγραφής από εκείνο του προϊσχύσαντος δικαίου.

Η παράγραφος 3 του άρθρου, μεταφέροντας επ' αυτού τη ρύθμιση του άρθρου 11 παράγραφος 4 της Οδηγίας σχετικά με την ειδική προστασία των παραβατών που έχουν υπαχθεί σε καθεστώς επιεικούς μεταχείρισης, προβλέπει τη δυνατότητα περαιτέρω επιμήκυνσης της περιόδου παραγραφής υπέρ των απομακρυσμένων ζημιωθέντων από αυτό το είδος παραβατών, εφόσον οι ζημιωθέντες αυτοί δεν μπορούν να ικανοποιηθούν πλήρως στρεφόμενοι κατά των λοιπών παραβατών.

Άρθρο 9

Το άρθρο 9 (αντίστοιχο του άρθρου 9 της Οδηγίας) αναφέρεται στην ισχύ των αποφάσεων των αρχών ανταγωνισμού (ελληνικών, Ευρωπαϊκής Επιτροπής και άλλων κρατών-μελών), καθώς και των αποφάσεων που εκδίδονται από τα αντίστοιχα δικαστήρια (ελληνικά, ενωσιακά, άλλων κρατών-μελών) επί προσφυγών κατά αποφάσεων των ως άνω αρχών ανταγωνισμού. Ειδικότερα αναφέρεται στην έκταση της δέσμευσης που προκύπτει από τις ως άνω αποφάσεις για το ελληνικό πολιτικό δικαστήριο που εκδικάζει αγωγές αποζημίωσης που ασκούνται μετά την έκδοση των ως άνω αποφάσεων (follow-on actions).

Η παράγραφος 1 του άρθρου 9 μεταφέρει καταρχάς στο ελληνικό δίκαιο τη διάταξη του άρθρου 9 παρ. 1 της Οδηγίας 2014/104 και καθιστά δεσμευτική για το δικαστήριο που δικάζει αγωγές αποζημίωσης τη διαπίστωση (κατά την έννοια του άρθρου 25 παρ. 1 του ν. 3959/2011) παράβασης των άρθρων 1 και 2 του ν. 3959/2011 και των παράλληλα προς αυτά εφαρμοζόμενων αντίστοιχων άρθρων 101 και 102 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης – ΣΛΕΕ βάσει του άρθρου 3 παρ. 1 του κανονισμού (ΕΚ) 1/2003 (βλ. και άρθρο 2 αριθμ. 3 της Οδηγίας 2014/104, καθώς και άρθρο 2 αριθμ. [3] του παρόντος σχεδίου νόμου), η οποία (διαπίστωση) περιέχεται σε απόφαση ελληνικής αρχής ανταγωνισμού (δηλ. της Επιτροπής Ανταγωνισμού ή της ΕΕΤΤ, βλ. άρθρο 2 αριθμ. [4] του παρόντος σχεδίου νόμου) μη υποκειμένη (πλέον) σε προσφυγή ή (σε περίπτωση που έχει ασκηθεί τέτοια προσφυγή) σε απόφαση του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών που έχει εκδοθεί επί της ως άνω προσφυγής («τελεσίδικη απόφαση», βλ. άρθρο 2 αριθμ. [7] του παρόντος σχεδίου νόμου και άρθρο 2 αριθμ. 12 της Οδηγίας). Εξυπακούεται ότι, σε περίπτωση που έχει ασκηθεί αναιρεση κατά της ως άνω απόφασης του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών, το δικάζον την αγωγή αποζημίωσης δικαστήριο έχει την ευχέρεια, ιδίως προκειμένου να αποφευχθεί το ενδεχόμενο αναψηλάφησης, να αναβάλει την εκ-

δίκαση της υπόθεσης μέχρι την έκδοση της απόφασης επί της ασκηθείσας αναίρεσης. Η δυνατότητα αυτή αφενός μπορεί να οδηγήσει στη δημιουργία πλήρους ασφάλειας δικαίου και αφετέρου συνάδει και με τις διατάξεις των άρθρων 6 παράγραφος 4 και 7 παράγραφος 2 που αναφέρονται σε αποδεικτικά στοιχεία που περιλαμβάνονται στο φάκελο της αρχής ανταγωνισμού και ως προς τα οποία δεν επιτρέπεται να διαταχθεί κοινοποίηση ή να προσκομιστούν σε αγωγές αποζημίωσης πριν περατωθεί η διαδικασία ενώπιον της αρχής ανταγωνισμού, εφόσον ήθελε ανακύψει τέτοιο ζήτημα. Τούτο δε ενόψει της νομολογίας των ενωσιακών δικαστηρίων σχετικά με το αντίστοιχο ζήτημα στο πλαίσιο της διάταξης του άρθρου 4 παρ. 3 εδάφιο 2 του Κανονισμού 1049/2001 (Κανονισμός διαφάνειας). Από τη νομολογία αυτή προκύπτει ότι το ΔΕΕ προβαίνει σε διάκριση μεταξύ:

- αφενός των περιπτώσεων όπου η εκδοθείσα απόφαση έχει καταστεί απρόσβλητη λόγω μη άσκησης ενδίκου βοηθήματος κατ' αυτής (βλ. ΔΕΕ, αποφάσεις της 28.6.2012, υπόθ. C 477/10 P, Επιτροπή/Agrofert και υπόθ. C 404/10 P, Επιτροπή/Éditions Odile Jacob, σκ. 129) ή των περιπτώσεων όπου τυχόν ασκηθέντα ένδικα βοηθήματα απορρίφθηκαν, καθώς και των περιπτώσεων όπου, μετά την ακύρωση της απόφασης, η Επιτροπή δεν είχε συνεχίσει τις δραστηριότητές της για ενδεχόμενη έκδοση νέας απόφασης (βλ. τέτοια περίπτωση στην απόφαση του ΔΕΕ της 21.7.2011, C-506/08 P, Σουηδία κατά MyTravel και Επιτροπής και σχετικά ΔΕΕ, απόφ. της 28.6.2012, υπόθ. C 404/10 P, Επιτροπή/Éditions Odile Jacob, σκ. 129), και

- αφετέρου των περιπτώσεων όπου εκκρεμούν ένδικα βοηθήματα κατά της απόφασης της Επιτροπής. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, η οποία, ανάλογα με την έκβαση της ένδικης διαδικασίας, ενδέχεται να οδηγήσει σε επανάληψη των δραστηριοτήτων της Επιτροπής για ενδεχόμενη έκδοση νέας απόφασης σχετικά με την επίμαχη υπόθεση, το ΔΕΕ δέχεται την εφαρμογή των κριτηρίων άρνησης πρόσβασης που ισχύουν για την περίπτωση που η διαδικασία έκδοσης απόφασης δεν έχει ολοκληρωθεί (βλ. ΔΕΕ, απόφ. Éditions Odile Jacob, ό.π., σκ. 128-130, καθώς και απόφ. απόφαση της 27.2.2014, C 365/12 P, Επιτροπή/EnBW Energie Baden-Württemberg, σκ. 98-99 και 114).

Η νομολογία αυτή έχει σημασία τόσο για την ερμηνεία της νέας διάταξης του άρθρου 16α παρ. 3 του Κανονισμού (ΕΚ) 773/2004 [όπως αυτός τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε με τον κανονισμό (ΕΕ) 2015/1348], όσο και για την ερμηνεία των αντίστοιχων διατάξεων του άρθρου 6 παρ. 5 και του άρθρου 7 παρ. 2 της Οδηγίας, οι οποίες αντιστοιχούν στις ως άνω διατάξεις των άρθρων 6 παράγραφος 4 και 7 παράγραφος 2 του σχεδίου νόμου.

Όπως αναφέρεται και στην 34η αιτιολογική σκέψη της Οδηγίας 2014/104, η ως άνω δέσμευση καλύπτει μόνο τη φύση της παράβασης, καθώς και το κατ' ύλην, προσωπικό, χρονικό και κατά τόπον πεδίο εφαρμογής της ως άνω διαπίστωσης, όπως καθορίστηκε από την αρμόδια αρχή ή το αναθεωρητικό δικαστήριο κατά την άσκηση της δικαιοδοσίας τους. Καλύπτει συνεπώς τόσο τα πραγματικά περιστατικά που συνθέτουν την παράβαση των κανόνων ανταγωνισμού όσο και το νομικό χαρακτηρισμό τους. Κατ' αποτέλεσμα το εθνικό πολιτικό δικαστήριο δεν επιτρέπεται να υιοθετήσει άλλα πραγματικά περιστατικά ούτε άλλη κρίση ως προς τον νομικό χαρακτηρισμό της

υπό κρίση συμπεριφοράς με βάση τα πραγματικά περιστατικά που διαπιστώθηκαν από την ελληνική αρχή ανταγωνισμού (π.χ. να θεωρήσει ότι στην απαγορευμένη σύμπραξη εφαρμόζεται η εξαίρεση της παρ. 3 του άρθρου 1 του ν. 3959/2011 ή του άρθρου 101 ΣΛΕΕ ή ότι αυτή εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής ενός κανονισμού ομαδικής απαλλαγής, ή ότι η συγκεκριμένη συμπεριφορά δεν συνιστά κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης).

Όσον αφορά τα υποκείμενα της παράβασης, η δέσμευση του άρθρου 9 παράγραφος 1 καλύπτει μόνο εκείνα τα (φυσικά ή νομικά) πρόσωπα, τα οποία κατονομάζονται στο διατακτικό της απόφασης της αρχής ανταγωνισμού ως επιχειρήσεις ή ενώσεις επιχειρήσεων που διέπραξαν την παράβαση του συγκεκριμένου κανόνα από το δικαίωμα κατά των περιορισμών του ανταγωνισμού και συνεπώς είχαν τη δυνατότητα να συμμετάσχουν στη διαδικασία ενώπιόν της, έτσι ώστε να μπορούν να αμυνθούν, καθώς και να ασκήσουν τα προβλεπόμενα από τον νόμο ένδικα μέσα, καθώς και τους καθολικούς ή ειδικούς διαδόχους τους.

Περαιτέρω, η ίδια διάταξη της παραγράφου 1 του άρθρου 9 καλύπτει, υπό τους ίδιους ως άνω όρους, και τη διαπίστωση, από την αρμόδια ελληνική αρχή ανταγωνισμού (ΕπΑντ ή ΕΕΤΤ), της παράβασης μόνο του άρθρου 1 του ν. 3959/2011. Αυτό μπορεί να συμβεί στις περιπτώσεις που η συγκεκριμένη παράβαση δεν είναι πιθανόν να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ κρατών-μελών και συνεπώς η ως άνω (ελληνική) αρχή ανταγωνισμού δεν έχει υποχρέωση, βάσει του άρθρου 3 παρ. 1 εδάφιο 1 του Κανονισμού 1/2003, να εφαρμόσει παράλληλα και το άρθρο 101 ΣΛΕΕ στην ως άνω παράβαση. Η περίπτωση αυτή δεν καλύπτεται από το άρθρο 9 παρ. 1 της Οδηγίας 2014/104. Κρίνεται όμως σκόπιμο, για λόγους ισης μεταχείρισης των ως άνω αμιγώς «εθνικών» συμπράξεων με τις συμπράξεις στις οποίες εφαρμόζεται το άρθρο 3 παρ. 1 του Κανονισμού 1/2003 και κατ' επέκταση το άρθρο 9 παρ. 1 της Οδηγίας, να ισχύσει και ως προς αυτές η ως άνω δέσμευση.

Το ίδιο ισχύει, για την ταυτότητα του λόγου, και για την περίπτωση που η ως άνω ελληνική αρχή ανταγωνισμού διαπιστώνει παράβαση του άρθρου 2 του ν. 3959/2011, όχι όμως ταυτόχρονη παράβαση και του άρθρου 102 ΣΛΕΕ. Τούτο μπορεί να συμβεί στις ακόλουθες περιπτώσεις:

α) Όταν η παραβατική συμπεριφορά δεν είναι πιθανόν να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών, οπότε δεν υπάρχει υποχρέωση παράλληλης εφαρμογής και του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, βάσει του άρθρου 3 παρ. 1 εδάφιο 2 του Κανονισμού 1/2003.

β) Όταν, παρά την υποχρέωση παράλληλης εφαρμογής και του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, δεν διαπιστώνεται παράβαση του τελευταίου, αλλά μόνο του άρθρου 2 του ν. 3959/2011. Αυτό μπορεί να συμβεί σε περίπτωση που ήθελε κριθεί ότι το τελευταίο (πρέπει να) εφαρμόζεται με αυστηρότερο τρόπο σε σχέση με το αντίστοιχο άρθρο 102 ΣΛΕΕ. Τούτο επιτρέπεται ρητά από τη διάταξη του άρθρου 3 παρ. 2 εδάφιο 2 του Κανονισμού 1/2003 που προβλέπει ότι «ο παρών Κανονισμός δεν εμποδίζει τα κράτη-μέλη να θεσπίζουν και να εφαρμόζουν στο έδαφός τους αυστηρότερες εθνικές διατάξεις, οι οποίες να απαγορεύουν ή να επιβάλλουν κυρώσεις σε μονομερή συμπεριφορά, στην οποία επιδίδονται επιχειρήσεις».

Τέλος, η παρ. 1 του άρθρου 9 καλύπτει και την περίπτωση που στη διαπίστωση της παράβασης του άρθρου 101 ή/και του άρθρου 102 ΣΛΕΕ προβαίνει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ή τα ενωσιακά δικαστήρια (ΓενΔ και ΔΕΕ) σε αποφάσεις τους επί προσφυγής κατά της ως άνω απόφασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Η περίπτωση αυτή καλύπτεται βέβαια από τη διάταξη του άρθρου 16 παρ. 1 εδάφιο 1 του Κανονισμού 1/2003 που ορίζει ότι: «Όταν τα εθνικά δικαστήρια κρίνουν συμφωνίες, αποφάσεις ή πρακτικές δυνάμει του άρθρου [101] ή του άρθρου [102] της συνθήκης, οι οποίες έχουν ήδη αποτελέσει αντικείμενο απόφασης της Επιτροπής, δεν μπορούν να λαμβάνουν αποφάσεις που συγκρούονται με την απόφαση την οποία έχει λάβει η Επιτροπή». Μάλιστα, η δέσμευση που προκύπτει από την ως άνω διάταξη είναι ευρύτερη, με την έννοια ότι αφορά όχι μόνο τη διαπίστωση παράβασης, αλλά και τη διαπίστωση ότι δεν υπάρχει παράβαση των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ. Στην τελευταία αυτή διαπίστωση μπορεί να προβεί η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατ' εφαρμογή του άρθρου 10 του κανονισμού 1/2003 που της παρέχει σχετική αποκλειστική αρμοδιότητα (αρμοδιότητα δηλ. που δεν παρέχεται στις εθνικές αρχές ανταγωνισμού βάσει του άρθρου 5 του Κανονισμού 1/2003).

Παρά την άμεση ισχύ του άρθρου 16 παρ. 1 εδάφιο 1 του Κανονισμού 1/2003 κρίνεται σκόπιμο, για λόγους πληρότητας και αποσαφήνισης, και κατά το πρότυπο νομοθεσιών άλλων κρατών-μελών που ενσωματώνουν την Οδηγία, να περιληφθεί στο άρθρο 9 παράγραφος 1 ειδική αναφορά στη δέσμευση των πολιτικών δικαστηρίων, που εκδικάζουν αγωγή αποζημίωσης, από την απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που διαπιστώνει την παράβαση. Κατά τα λοιπά, όσον αφορά την έκταση της ως άνω δέσμευσης, ισχύουν τα όσα αναφέρθηκαν για τη δέσμευση από αποφάσεις ελληνικής αρχής ανταγωνισμού. Αυτό άλλωστε προκύπτει και από τη νομολογία των ενωσιακών δικαστηρίων σχετικά με το άρθρο 16 του Κανονισμού 1/2003.

Η παράγραφος 2 του άρθρου 9 μεταφέρει στο ελληνικό δίκαιο την αντίστοιχη διάταξη του άρθρου 9 παράγραφος 2 της Οδηγίας και αναφέρεται στην ισχύ αποφάσεων που διαπιστώνουν παράβαση των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ, οι οποίες έχουν εκδοθεί σε άλλα κράτη-μέλη από τις αντίστοιχες οικείες αρχές ανταγωνισμού (ή εθνικά δικαστήρια που έχουν οριστεί ως αρχές ανταγωνισμού βάσει του άρθρου 35 του Κανονισμού 1/2003) ή τα αντίστοιχα εθνικά δικαστήρια επί προσφυγών κατά των ως άνω αποφάσεων. Προβλέπεται ότι οι αποφάσεις αυτές, εφόσον προσκομίζονται στο δικάζον την αγωγή αποζημίωσης ημεδαπό δικαστήριο, αποτελούν πλήρη απόδειξη του γεγονότος της παράβασης των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ, επιτρέπεται όμως ανταπόδειξη.

Η παράγραφος 3 του άρθρου 9 μεταφέρει στο ελληνικό δίκαιο την αντίστοιχη διάταξη του άρθρου 9 παρ. 3 της Οδηγίας. Στην παράγραφο αυτή διευκρινίζεται ότι οι λοιπές διατάξεις του άρθρου 9 δεν θίγουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του δικάζοντος την αγωγή αποζημίωσης δικαστηρίου που προβλέπονται από το άρθρο 267 ΣΛΕΕ. Αυτό σημαίνει ότι το πολιτικό δικαστήριο, το οποίο δεσμεύεται καταρχήν από τις αποφάσεις της παραγράφου 1 του ίδιου άρθρου, εφόσον διαφωνεί με την κρίση που περιέχεται στην απόφαση της εθνικής αρχής

ανταγωνισμού (ή στις δικαστικές αποφάσεις που εκδίδονται επί προσφυγών κατά της τελευταίας) ή στην απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ή έχει αμφιβολίες, όσον αφορά την ερμηνεία των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ, σε σχέση ιδίως με το νομικό χαρακτηρισμό της συμπεριφοράς, τα πρόσωπα ως προς τα οποία διαπιστώθηκε η παράβαση (π.χ. τον καταλογισμό της συμπεριφοράς μιας θυγατρικής εταιρίας στη μητρική της βάσει της αρχής της θεώρησης της ενιαίας οικονομικής ενότητας ως «επιχείρησης» κατά την έννοια των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ) και άλλα συναφή θέματα, μπορεί ή υποχρεούται, βάσει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, να απευθύνει σχετικά προδικαστικά ερωτήματα προς το ΔΕΕ.

Άρθρο 10

Το άρθρο 10 αποτελεί μεταφορά στο ελληνικό δίκαιο του άρθρου 11 της Οδηγίας και ρυθμίζει την περίπτωση κατά την οποία περισσότερες από μία επιχειρήσεις υπέπεσαν από κοινού σε παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού, όπως ιδίως όταν η παράβαση συνίσταται σε παράνομη σύμπραξη ή σε κατάχρηση συλλογικής δεσπόζουσα θέσης. Κατά τη βασική ενωσιακή ρύθμιση, τα κράτη-μέλη οφείλουν να διασφαλίζουν ότι οι επιχειρήσεις οι οποίες παραβίασαν το δίκαιο ανταγωνισμού με από κοινού συμπεριφορά ευθύνονται εις ολόκληρον για τη ζημία που προκλήθηκε από την παράβαση, με αποτέλεσμα καθεμία από αυτές να οφείλει πλήρη αποζημίωση για τη ζημία και ο ζημιωθείς να έχει δικαίωμα να απαιτήσει πλήρη αποζημίωση από οποιαδήποτε από αυτές μέχρι να αποζημιωθεί πλήρως (άρθρ. 11 παρ. 1 της Οδηγίας).

Στο σχέδιο νόμου, ο ως άνω βασικός κανόνας διατυπώνεται στην παράγραφο 1 και συνίσταται στην εις ολόκληρον ευθύνη για όσους από κοινού παραβιάζουν το δίκαιο ανταγωνισμού. Καθώς το ελληνικό δίκαιο γνωρίζει την ενοχή εις ολόκληρον (ΑΚ, άρθρ. 480 επ., 926- 927) δεν κρίθηκε σκόπιμη η ανάλυση του ως άνω βασικού κανόνα.

Στην παράγραφο 2 προβλέπεται παρέκκλιση από τον κανόνα της εις ολόκληρον ευθύνης για την περίπτωση που μία εκ των επιχειρήσεων που υπέπεσαν σε από κοινού παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού είναι μικρομεσαία επιχείρηση (ΜΜΕ), όπως προσδιορίζεται στη σύσταση 2003/361/ΕΚ (ΕΕL 124 της 20/05/2003). Η παρέκκλιση συνίσταται στο ότι η επιχείρηση αυτή ευθύνεται (επομένως δύναται να υποχρεωθεί σε καταβολή αποζημίωσης) μόνον έναντι των δικών της άμεσων ή έμμεσων αγοραστών, εφόσον όμως (α) το μερίδιό της στη σχετική με την παράβαση αγορά ήταν κατώτερο του 5% ανά πάσα στιγμή κατά τη διάρκεια της παράβασης, και (β) η εις ολόκληρον ευθύνη της θα έθετε σε μη αναστρέψιμο κίνδυνο την οικονομική της βιωσιμότητα και θα οδηγούσε σε απώλεια όλης της αξίας των περιουσιακών της στοιχείων.

Στην παράγραφο 3 προβλέπονται περιστάσεις στις οποίες δεν κρίνεται σκόπιμη η χορήγηση της παρέκκλισης, επαναφέρεται δηλαδή ο κανόνας της εις ολόκληρον ευθύνης ακόμη κι όταν πρόκειται για παραβάτιδα μικρομεσαία επιχείρηση.

Σημαντικότερη παρέκκλιση από τον κανόνα της εις ολόκληρον ευθύνης είναι αυτή που προβλέπεται στην παράγραφο 4 και αφορά περίπτωση κατά την οποία σε μια

από τις παραβάτιδες επιχειρήσεις έχει χορηγηθεί πλήρης απαλλαγή από την επιβολή προστίμου συνεπεία υπαγωγής σε πρόγραμμα επιείκειας (καλύπτεται από ασυλία συνεπεία υπαγωγής της σε καθεστώς επιείκειας). Σε μια τέτοια περίπτωση, η επιχείρηση αυτή ευθύνεται μόνον έναντι των άμεσων ή έμμεσων αγοραστών ή προμηθευτών της, έναντι δε των άλλων ζημιωθέντων, μόνον εφόσον δεν μπορεί να ληφθεί πλήρης αποζημίωση από τους λοιπούς παραβάτες.

Στην παράγραφο 5 ρυθμίζεται το δικαίωμα αναγωγής μεταξύ περισσότερων συνυπόχρεων εις ολόκληρον στα πρότυπα της ΑΚ 927.

Στην παράγραφο 6 προβλέπεται περιορισμός της αντίστοιχης υποχρέωσης για εκείνον στον οποίο χορηγήθηκε πλήρης απαλλαγή από την επιβολή προστίμου στο πλαίσιο προγράμματος επιεικούς μεταχείρισης, στο ύψος της ζημίας που έχουν υποστεί οι άμεσοι ή έμμεσοι αγοραστές ή προμηθευτές του. Ο συγκεκριμένος περιορισμός αλλά και η παρέκκλιση της παραγράφου 4, αντανακλούν την ισορροπία που το σχέδιο νόμου επιχειρεί να κρατήσει ανάμεσα στην ανάγκη αποτελεσματικής δημόσιας επιβολής της απαγόρευσης των μυστικών οριζόντιων συμπράξεων (καρτέλ) και στην ανάγκη χορήγησης πλήρους αποζημίωσης στον ζημιωθέντα. Πράγματι, οι επιχειρήσεις που έτυχαν πλήρους απαλλαγής από πρόστιμο λόγω επιτυχούς ένταξης σε καθεστώς επιείκειας δεν αναμένεται κατά κανόνα να προσφύγουν δικαστικά κατά της απόφασης της αρχής ανταγωνισμού με την οποία διαπιστώνεται η (διαπραχθείσα και από αυτές) παράβαση, με αποτέλεσμα η απόφαση αυτή να καθίσταται τελεσίδικη για αυτές νωρίτερα από ό,τι για τους άλλους συμπαραβάτες. Χωρίς, επομένως, τον περιορισμό της εις ολόκληρον και της αναγωγικής ευθύνης τους, θα επέλεξαν να ενταχθούν σε πρόγραμμα επιείκειας όσο γίνονταν οι πρώτοι στόχοι για την καταβολή πλήρους αποζημίωσης στον κάθε ενάγοντα – ζημιωθέντα από το καρτέλ, κάτι που εύλογα θα ακύρωνε την ελκυστικότητα των προγραμμάτων αυτών, πλήττοντας ταυτόχρονα τη συμβολή τους στη δημόσια επιβολή των κανόνων ανταγωνισμού.

Στην παράγραφο 7 προβλέπεται ότι, στο βαθμό που η παράβαση προκάλεσε ζημία σε άλλους εκτός από τους άμεσους ή έμμεσους αγοραστές ή προμηθευτές των ευθυνομένων εις ολόκληρο επιχειρήσεων, η χορήγηση ασυλίας σε μία από αυτές δεν επηρεάζει, όσον αφορά την προκληθείσα στα ως άνω πρόσωπα ζημία, την αναγωγική της ευθύνη έναντι των λοιπών. Η διάταξη αυτή μπορεί να εφαρμοστεί π.χ. στην περίπτωση της πρόκλησης ζημίας σε ανταγωνιστές που δεν συμμετείχαν στο καρτέλ και αποκλείστηκαν από την αγορά, καθώς και σε άμεσους ή έμμεσους αγοραστές (ή προμηθευτές) τρίτων επιχειρήσεων, οι οποίες δεν συμμετείχαν στην από κοινού διαπραχθείσα παράβαση, επωφελήθηκαν όμως από την τελευταία προσαρμόζοντας τις τιμές που εφάρμοζαν έναντι των συναλλασσομένων με αυτές. Στην τελευταία αυτή περίπτωση αυτή υπάγεται ιδίως το φαινόμενο της διαμόρφωσης των τιμών στην αγορά υπό την επιρροή συμπράξεως («umbrella effect» ή «umbrella pricing»), που αποτέλεσε αντικείμενο της πρόσφατης απόφασης Kone του Δικαστηρίου της ΕΕ (βλ. ΔΕΕ, απόφ. της 5.6.2014, υπόπ. C 557/12, Kone κ.λπ. κατά ÖBB-Infrastruktur, σκ. 6-10, 28, 33-34).

Άρθρο 11

Το άρθρο 11 αποτελεί μεταφορά στο ελληνικό δίκαιο των ρυθμίσεων των άρθρων 12, 13 και 14 της Οδηγίας που σχετίζονται με το ιδιάζον και δυσχερές στις παραβάσεις δικαίου ανταγωνισμού ζήτημα της μετακύλισης της ζημίας και των έμμεσων αγοραστών.

Ο αποκαταστατικός χαρακτήρας της αποζημίωσης για τις παραβάσεις του δικαίου ανταγωνισμού σημαίνει ότι δεν επιτρέπεται καταβολή αποζημίωσης που υπερβαίνει τη ζημία του ζημιωθέντος και ότι η αποζημίωση για κάθε στάδιο διανομής ενός προϊόντος ή υπηρεσίας δεν μπορεί να υπερβαίνει τη ζημία που προκλήθηκε στο στάδιο αυτό. Ο ζημιωθείς, επομένως, μπορεί να ζητήσει μόνον την ζημία που προκλήθηκε από την επιπλέον επιβάρυνση (overcharge) στο στάδιο στο οποίο δραστηριοποιείται ο ίδιος και όχι τη ζημία που αυτός μετακύλισε, μέσω, ενδεχομένως, αύξησης της τιμής του προϊόντος ή της υπηρεσίας, στον επόμενο κρίκο της αλυσίδας διανομής (έμμεσος αγοραστής).

Στο ανωτέρω πλαίσιο, η παράγραφος 2 προβλέπει ότι ο εναγόμενος σε αποζημίωση μπορεί να ισχυρισθεί και να αποδείξει, προκειμένου να αποκρούσει την εναντίον του αξίωση για αποκατάσταση της θετικής ζημίας του ενάγοντος, ότι ο τελευταίος μετακύλισε εν όλω ή εν μέρει την επιπλέον επιβάρυνση που υπέστη λόγω της παράβασης. Συναφώς προστίθεται ότι δεν αποκλείεται η αξίωση για αποκατάσταση διαφυγόντος κέρδους του ζημιωθέντος, το οποίο συναρτάται αιτιωδώς με τη μετακύλιση της επιπλέον επιβάρυνσης στις επόμενες βαθμίδες της αλυσίδας εφοδιασμού.

Με την παράγραφο 3 παρέχεται στα δικαστήρια η ευχέρεια της πιθανολόγησης, εφόσον πρόκειται για τη διαπίστωση του ύψους της επιπλέον επιβάρυνσης.

Όπως προβλέπεται στην παράγραφο 2, το βάρος της απόδειξης της μετακύλισης της επιπλέον επιβάρυνσης το φέρει ο εναγόμενος. Για την περίπτωση, όμως, που ο ενάγων επικαλείται μετακύλιση της ζημίας στον ίδιο, αποτελεί δηλαδή ο ίδιος έμμεσο αγοραστή, στις παραγράφους 4 και 5 θεσπίζεται υπέρ του μαχητού τεκμήριο μετακύλισης, εφόσον: (α) ο εναγόμενος έχει τελέσει παράβαση, η οποία (β) προκάλεσε επιβάρυνση στον άμεσο αγοραστή, και (γ) ο ενάγων- έμμεσος αγοραστής αγόρασε αγαθά ή υπηρεσίες που αποτέλεσαν αντικείμενο της παράβασης είτε προήλθαν από είτε περιείχαν αυτά.

Η θέσπιση του παραπάνω μαχητού τεκμηρίου είναι από κάθε σκοπία αναγκαία. Από τη σκοπία αποτελεσματικής δημόσιας επιβολής των κανόνων ανταγωνισμού, ενισχύει το αποτρεπτικό τους αποτέλεσμα, καθώς αυξάνει τις πιθανότητες να κληθεί ο παραβάτης να καταβάλει αποζημίωση σε όλους όσους υπέστησαν ζημία από την παράβασή του. Από την άλλη πλευρά, βελτιώνει σε σημαντικό βαθμό τις πιθανότητες αποκατάστασης της ζημίας για εκείνους που δεν ήρθαν σε απευθείας συναλλακτική επαφή με τον παραβάτη, αλλά αγόρασαν προϊόν ή υπηρεσία του σε μεταγενέστερη βαθμίδα της αλυσίδας διανομής, βεβαρημένα όμως με επιπλέον επιβάρυνση, η οποία και συνιστά εντέλει τη ζημία τους. Στην κατηγορία αυτή των έμμεσων αγοραστών ανήκουν και οι καταναλωτές ενός προϊόντος ή υπηρεσίας, οι οποίοι δραστηριοποιούνται συνήθως ως τελευταίος κρίκος στην αλυσίδα διανομής. Οι καταναλωτές βρίσκονται σε δυσχερέστατη αποδεικτική θέση εξαιτίας της χρονικής και τοπικής απόστασής τους από την τέλεση της παράβασης και, επιπρό-

σθετα, υφίστανται συνήθως χαμηλής αξίας ζημίες και διαθέτουν περιορισμένους πόρους προς ανάληψη ενός δικαστικού αγώνα με αβέβαιο αποτέλεσμα. Ελλείψει επομένως, του μαχητού τεκμηρίου, το βάρος απόδειξης της μετακύλισης θα λειτουργούσε απαγορευτικά για την έγερση ατομικών ή και συλλογικών αγωγών.

Στην παράγραφο 6 του άρθρου 11 διευκρινίζεται ότι οι λοιπές διατάξεις του άρθρου αυτού εφαρμόζονται αναλόγως όταν η παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού αφορά προμήθειες (πωλήσεις) στον παραβάτη (για παράδειγμα, στην περίπτωση σύμπραξης αγοραστών). Στην περίπτωση αυτή η πραγματική απώλεια θα μπορούσε να προκύπτει από την καταβολή χαμηλότερου τιμήματος από τους παραβάτες στους προμηθευτές τους.

Άρθρο 12

Το άρθρο 12 αποτελεί μεταφορά του άρθρου 15 της Οδηγίας και λειτουργεί εν είδει κατευθυντήριας γραμμής προς τα δικαστήρια. Στην παράγραφο 1 τίθεται η βασική αρχή ότι η άσκηση αγωγών που δραστηριοποιούνται σε διαφορετικές βαθμίδες της αλυσίδας διανομής ενός προϊόντος δεν μπορεί να οδηγήσει: (α) σε καταβολή αποζημιώσεων που υπερβαίνουν το σύνολο της ζημίας που προκλήθηκε ή (β) σε μη καταβολή αποζημίωσης.

Η παράγραφος 2 εξειδικεύει την ως άνω βασική αρχή. Προβλέπει ότι τα δικαστήρια που επιλαμβάνονται αγωγών αποζημίωσης για παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού, ακριβώς για να αποφευχθεί το ενδεχόμενο αγωγές από ενάγοντες σε διαφορετική βαθμίδα της αλυσίδας διανομής ενός προϊόντος να οδηγήσουν σε πολλαπλή ευθύνη ή έλλειψη ευθύνης, να λαμβάνουν υπόψη με κάθε υπάρχον από το ισχύον δικονομικό δίκαιο μέσο ή τρόπο τις αγωγές που έχουν ασκηθεί από ενάγοντες σε διαφορετική βαθμίδα, τις αποφάσεις που έχουν εκδοθεί και κάθε σχετική πληροφορία.

Άρθρο 13

Η διάταξη έχει ως πρακτικό σκοπό να συγκεντρώσει στο μέτρο του δυνατού- αγωγές αποζημίωσης που ασκούνται κατά επιχειρήσεων έτσι ώστε να αποφευχθεί ο υπαρκτός κίνδυνος αντιφατικών αποφάσεων, ιδίως όταν εκδικάζονται αγωγές έμμεσων αγοραστών που έχουν ασκηθεί σε διαφορετικά χρονικά διαστήματα. Επίσης συμβάλλει στο να επιτευχθεί ο σκοπός του άρθρου 12 παρ. 2 της Οδηγίας.

Άρθρο 14

Το άρθρο 14 μεταφέρει στο ελληνικό δίκαιο την καινοτόμο ρύθμιση της Οδηγίας που εμπεριέχεται στο άρθρο 17 της Οδηγίας. Η ρύθμιση εφαρμόζεται μόνον σε δύο αυστηρά οριοθετημένες περιπτώσεις, δηλαδή μόνον εφόσον είναι πρακτικά αδύνατο ή υπερβολικά δυσχερές για τον ενάγοντα ζημιωθέντα να προσδιορίσει επακριβώς το ύψος της προκληθείσας ζημίας που υπέστη βάσει των διαθέσιμων αποδεικτικών στοιχείων. Δεν επεκτείνεται σε άλλα στοιχεία όπως η υπαιτιότητα ή η αιτιώδης συνάφεια για την πρόκληση της ζημίας. Ως προς το ότι συντρέχουν οι περιπτώσεις αυτές, ο ενάγων φέρει το σχετικό βάρος επικλήσεως και αποδείξεως. Τότε μόνον εφαρμόζεται η δεύτερη παράγραφος του άρθρου 14.

Για το εξαιρετικά δυσχερές ζήτημα της ποσοτικοποίησης

σης (ύψος) της ζημίας, το οποίο κρίνεται αντικειμενικά, το κρίνον δικαστήριο στο πλαίσιο των παραγράφων 1 και 2 μπορεί να λάβει υπ' όψιν του την Ανακοίνωση της Επιτροπής για την ποσοτικοποίηση της ζημίας σε αγωγές αποζημίωσης που στηρίζονται σε παράβαση των άρθρων 101 ή 102 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2013/C 167/07) είτε πρόκειται για αξίωση αποζημίωσης που στηρίζεται σε παράβαση των ενωσιακών κανόνων ανταγωνισμού είτε των εθνικών κανόνων ανταγωνισμού.

Το μαχητό τεκμήριο της παραγράφου 3 (ζημία από οριζόντιες συμπράξεις - καρτέλ) κατά την έννοια του άρθρου 2 παράγραφος 9 αποδίδει το άρθρο 17 παράγραφος 2 της Οδηγίας. Αναφέρεται αποκλειστικά και μόνον στο «εάν» της ζημίας και όχι στο ύψος της και δεν ισχύει σε άλλους περιορισμούς του ανταγωνισμού, λ.χ. από μη εμπίπτουσες στην έννοια του «καρτέλ» μορφές οριζόντιων συμπράξεων, από κάθετες συμπράξεις ή από κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης.

Άρθρο 15

Με σκοπό την ενθάρρυνση της με οποιονδήποτε τρόπο συναινετικής επίλυσης της διαφοράς προβλέπεται ότι ο παραβάτης υπέρ του οποίου ισχύει η συναινετική επίλυση της διαφοράς παύει ολοσχερώς να ευθύνεται αφενός μεν έναντι του ζημιωθέντος, του οποίου η αξίωση αποζημίωσης μειώνεται με βάση το μερίδιο ευθύνης του συμβληθέντος παραβάτη και όχι με βάση το ποσό που συμφωνήθηκε στο πλαίσιο της συναινετικής επίλυσης της διαφοράς, και αφετέρου έναντι των άλλων παραβατών, τους οποίους δεν αφορά η συναινετική επίλυση, αφού ο συμβληθείς παραβάτης δεν υπέχει έναντι αυτών καμιά ευθύνη σε συνεισφορά ή από αναγωγή.

Σε περίπτωση πάντως που οι λοιποί παραβάτες δεν μπορούν να καταβάλουν εν όλω ή εν μέρει την οφειλόμενη αποζημίωση που απομένει, γεννάται ευθύνη του απαλλαγέντος παραβάτη, υπέρ του οποίου ισχύει η συναινετική επίλυση, να καταβάλει την αποζημίωση. Δεν πρόκειται για λύση της συμφωνίας συναινετικής επίλυσης της διαφοράς (εν είδει πλήρωσης διαλυτικής αίρεσης) και ως εκ τούτου για αναβίωση της εις ολόκληρον οφειλής αποζημίωσης του παραβάτη, αλλά για επικουρική και παρεπόμενη ευθύνη του τελευταίου προς καταβολή χρηματικής παροχής στον ζημιωθέντα.

Η παράγραφος 4 του άρθρου 19 της Οδηγίας παραλείπεται συνειδητά να μεταφερθεί στο σχέδιο νόμου. Οι ισχύουσες διατάξεις του ελληνικού δικαίου αρκούν για να υποχρεώσουν τον εθνικό δικαστή να λάβει «δεόντως υπόψη τυχόν αποζημίωση που καταβλήθηκε» από τον παραβάτη που συμμετείχε στη συναινετική επίλυση.

Τούτο διότι αν ο παραβάτης επιλύσει συναινετικά τη διαφορά, καταβάλλοντας ποσό που υπερβαίνει το μερίδιο ευθύνης του, πρέπει να διακριθούν οι ακόλουθες περιπτώσεις:

- Αν η συναινετική επίλυση συνομολογηθεί και υπέρ άλλου παραβάτη (συναινετική επίλυση διαφοράς υπέρ τρίτου ή υπέρ τρίτων), με αποτέλεσμα την απαλλαγή όχι μόνο του συμβληθέντος παραβάτη αλλά και των τρίτων από την ευθύνη τους, η τυχόν καταβολή από τον πρώτο παραβάτη πέραν του μεριδίου ευθύνης του θα «ληφθεί υπόψη δεόντως», αν έναντι της αξίωσης συνεισφοράς ή αναγωγής των τρίτων ευνοηθέντων από τη συναινετική επίλυση παραβατών εγείρει, με ένσταση συμψηφισμού,

την αξίωση αποκατάστασης της δαπάνης του λόγω εντολής (ΑΚ 713, 722) ή λόγω άλλης συναφούς σύμβασης που έχει συνάψει με τους τρίτους, διαφορετικά, ελλείψει συναφούς σύμβασης, την αξίωση αδικαιολόγητου πλουτισμού (ΑΚ 904) λόγω απαλλαγής των τρίτων από την οφειλή αποζημίωσης (ήτοι μείωση παθητικού), δηλαδή από την οφειλή που υπείχαν εις ολόκληρον έναντι του ζημιωθέντος.

- Αν πάλι η συναινετική επίλυση συνομολογηθεί αποκλειστικά υπέρ του συμβληθέντος παραβάτη, τότε η επίλυση έναντι ποσού που υπερβαίνει το μερίδιο ευθύνης του, αν δεν ανάγεται σε ουσιώδη πλάνη ή άλλο λόγο που δικαιολογεί την ακύρωση της συμφωνίας, συνιστά ιδιά επιχειρηματική απόφαση του συμβληθέντος παραβάτη, προς ίδιο κατά κανόνα επιχειρηματικό όφελος, και δεν επιτρέπεται να μετακυλιστεί σε βάρος των λοιπών παραβατών που ούτε συνήνεσαν σε αυτού του είδους την επιχειρηματική απόφαση, ούτε όμως ωφελούνται από τη λήψη αυτής. Άρα σε αυτή την περίπτωση η αξίωση συνεισφοράς ή/και αναγωγής θα υπολογιστούν κατά τα γενικώς ισχύοντα (έκταση συμβολής και πταίσμα), που αρκούν για να αποτυπώσουν το ότι «δεν συμμετέχουν όλοι οι παραβάτες εξίσου στην πλήρη και ουσιώδη, χρονική και γεωγραφική έκταση της παράβασης» (βλ. Σκ. 52η Οδηγίας, στο τέλος).

Άρθρο 16

Με το άρθρο αυτό μεταφέρεται στο εθνικό δίκαιο το άρθρο 22 της Οδηγίας. Επισημαίνεται ότι η ένσταση της παραγραφής δεν συμπεριλαμβάνεται στις δικονομικές διατάξεις. Ειδική μεταβατική διάταξη προβλέπεται για το άρθρο 13 προκειμένου, αφενός να υπάρχει αρκετός χρόνος για τη συγκρότηση και στελέχωση των συνιστώμενων ειδικών τμημάτων, αφετέρου να μην τεθεί ζήτημα στέρησης του νόμιμου δικαστή με αναδρομική μεταβολή της αρμοδιότητας.

Άρθρο 17

Η διάταξη προβλέπει την έναρξη ισχύος του σχεδίου νόμου. Η έναρξη ισχύος τοποθετείται στη λήξη της προθεσμίας ενσωμάτωσης της Οδηγίας.

Αθήνα, 31 Ιανουαρίου 2018

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ,
ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Δ. Παπαδημητρίου

Στ. Κοντολής

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

Ο ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ
ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

Ευκλ. Τσακαλώτος

α.α.
Ευκλ. Τσακαλώτος

ΣΧΕΔΙΟ ΝΟΜΟΥ

Ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία της Οδηγίας 2014/104/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Νοεμβρίου 2014, σχετικά με ορισμένους κανόνες που διέπουν τις αγωγές αποζημίωσης βάσει του εθνικού δικαίου για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου ανταγωνισμού των κρατών-μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Άρθρο 1 Σκοπός του νόμου

Σκοπός του νόμου είναι η ενσωμάτωση στην ελληνική έννομη τάξη της Οδηγίας 2014/104 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Νοεμβρίου 2014 (ΕΕ L 349 της 5/12/2014), σχετικά με ορισμένους κανόνες που διέπουν τις αγωγές αποζημίωσης, βάσει του εθνικού δικαίου για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου ανταγωνισμού των κρατών-μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και η θέσπιση των ιδίων ρυθμίσεων για παραβάσεις των άρθρων 1 ή 2 του ν. 3959/2011 (Α' 93), που δεν εμπίπτουν στα άρθρα 101 ή 102 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ).

Άρθρο 2 Ορισμοί (άρθρο 2 της Οδηγίας 2014/104/ΕΕ)

Για τους σκοπούς του παρόντος νόμου εφαρμόζονται οι ακόλουθοι ορισμοί:

1. «Παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού»: η παράβαση των άρθρων 101 ή 102 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή των άρθρων 1 και 2 του ν. 3959/2011.

2. «Παραβάτης»: η επιχείρηση ή η ένωση επιχειρήσεων που τέλεσε την παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού.

3. «Εθνικό δίκαιο ανταγωνισμού»: οι διατάξεις των άρθρων 1 και 2 του ν. 3959/2011, οι οποίες είτε εφαρμόζονται στην ίδια υπόθεση και παράλληλα με το ενωσιακό δίκαιο ανταγωνισμού, σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 3 του Κανονισμού (ΕΚ) αριθμ. 1/2003 (ΕΕ L 1 της 4.1.2003) είτε εφαρμόζονται χωρίς παράλληλη εφαρμογή των ενωσιακών κανόνων ανταγωνισμού.

4. «Εθνική αρχή ανταγωνισμού»: η Επιτροπή Ανταγωνισμού, σύμφωνα με τα άρθρα 14 και 28 του ν. 3959/2011 και η Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων (ΕΕΤΤ), όταν εφαρμόζει τα άρθρα 1 και 2 του ν. 3959/2011 και τα άρθρα 101 και 102 της ΣΛΕΕ.

5. «Αρχή ανταγωνισμού»: η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, οι εθνικές αρχές ανταγωνισμού και οι αρχές ανταγωνισμού των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σύμφωνα με το άρθρο 35 του Κανονισμού 1/2003.

6. «Απόφαση παράβασης»: απόφαση αρχής ανταγωνισμού ή απόφαση ελληνικού ή ενωσιακού δικαστηρίου ή δικαστηρίου άλλου κράτους-μέλους, εκδιδόμενη επί προσφυγής κατά απόφασης αρχής ανταγωνισμού, με την οποία διαπιστώνεται παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού.

7. «Τελεσίδικη απόφαση παράβασης»: απόφαση αρχής ανταγωνισμού μη υποκείμενη σε προσβολή με ένδικο μέσο ή απόφαση ελληνικού - μέλους, εκδιδόμενη επί προσφυγής κατά απόφασης αρχής ανταγωνισμού, μη υ-

ποκείμενη σε τακτικό ένδικο μέσο, με την οποία διαπιστώνεται παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού.

8. «Απρόσβλητη απόφαση παράβασης»: απόφαση αρχής ανταγωνισμού μη υποκείμενη σε προσβολή με ένδικο μέσο ή απόφαση ελληνικού ή ενωσιακού δικαστηρίου ή δικαστηρίου άλλου κράτους-μέλους, εκδιδόμενη επί προσφυγής κατά απόφασης αρχής ανταγωνισμού, μη υποκείμενη πλέον σε αναίρεση, με την οποία διαπιστώνεται παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού.

9. «Οριζόντιες συμπράξεις (καρτέλ)»: συμφωνίες ή εναρμονισμένες συμπεριφορές μεταξύ δύο ή περισσότερων ανταγωνιστικών επιχειρήσεων που αποσκοπούν στο συντονισμό της ανταγωνιστικής τους συμπεριφοράς στην αγορά ή στον επηρεασμό σημαντικών παραμέτρων του ανταγωνισμού μέσω πρακτικών, όπως είναι, μεταξύ άλλων, ο καθορισμός ή ο συντονισμός των τιμών αγοράς ή πώλησης ή άλλων όρων συναλλαγής, μεταξύ άλλων σε σχέση με τα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, η παροχή ποσοστώςσεων παραγωγής ή πωλήσεων, η κατανομή των αγορών και πελατών, συμπεριλαμβανομένης της νόθευσης διαγωνισμών, ο περιορισμός των εισαγωγών ή εξαγωγών ή ανταναγωνιστικές ενέργειες σε βάρος άλλων ανταγωνιστών.

10. «Πρόγραμμα επιεικειας»: πρόγραμμα σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 101 της ΣΛΕΕ ή αντίστοιχης διάταξης του εθνικού δικαίου, σύμφωνα με το οποίο ένας συμμετέχων σε μυστική οριζόντια σύμπραξη (καρτέλ), ανεξάρτητα από τις άλλες επιχειρήσεις που συμμετέχουν στη σύμπραξη αυτή, συνεργάζεται στο πλαίσιο της έρευνας της αρμόδιας αρχής ανταγωνισμού, παρέχοντας αυτοβούλως στοιχεία σε σχέση με την ως άνω σύμπραξη και το ρόλο του σε αυτή, έναντι των οποίων ο συμμετέχων εξασφαλίζει, με απόφαση ή με διακοπή της διαδικασίας, ασυλία από πρόστιμα για τη συμμετοχή του στη σύμπραξη αυτή ή μείωση των εν λόγω προστίμων.

11. «Δήλωση επιεικούς μεταχείρισης»: η προφορική ή γραπτή αναφορά που υποβάλλεται αυτοβούλως από επιχείρηση ή φυσικό πρόσωπο σε αρχή ανταγωνισμού, ή αντίγραφο της, στην οποία περιγράφονται τα στοιχεία που γνωρίζουν για τη σύμπραξη (καρτέλ) η επιχείρηση ή το φυσικό πρόσωπο και ο ρόλος τους σε αυτή, και η οποία καταρτίστηκε ειδικά με σκοπό την υποβολή της στην αρχή ανταγωνισμού, για να εξασφαλιστεί ασυλία ή μείωση των προστίμων κατ' εφαρμογή προγράμματος επιεικούς μεταχείρισης, εξαιρουμένων προϋπαρχουσών πληροφοριών.

12. «Προϋπάρχουσες πληροφορίες»: αποδεικτικά στοιχεία που υπάρχουν ανεξάρτητα από τη διαδικασία της αρχής ανταγωνισμού, ασχέτως αν περιλαμβάνονται στο φάκελό της.

13. «Πρόταση και δήλωση διευθέτησης διαφοράς»: η αναφορά που υποβάλλεται αυτοβούλως από επιχείρηση ή για λογαριασμό της σε αρχή ανταγωνισμού, στην οποία η εν λόγω επιχείρηση παραδέχεται ή δεν αμφισβητεί τη συμμετοχή της σε παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού και την ευθύνη της για τη συγκεκριμένη παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού και η οποία καταρτίστηκε ειδικά με σκοπό να μπορέσει η αρχή ανταγωνισμού να εφαρμόσει απλουστευμένη ή ταχεία διαδικασία.

14. «Επιχείρηση καλυπτόμενη από ασυλία»: επιχείρηση ή φυσικό πρόσωπο στο οποίο έχει χορηγηθεί πλήρης απαλλαγή από την επιβολή προστίμων από αρχή ανταγωνισμού στο πλαίσιο προγράμματος επιεικειας,

15. «Επιπλέον επιβάρυνση»: η διαφορά μεταξύ του τι-

μήματος που όντως καταβλήθηκε και του τιμήματος που θα είχε ισχύσει αν δεν υπήρχε παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού.

16. «Άμεσος αγοραστής»: φυσικό ή νομικό πρόσωπο που απέκτησε απευθείας από τον παραβάτη προϊόντα ή υπηρεσίες που αποτέλεσαν αντικείμενο παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού.

17. «Έμμεσος αγοραστής»: φυσικό ή νομικό πρόσωπο που απέκτησε, όχι απευθείας από έναν παραβάτη αλλά από τον άμεσο αγοραστή ή από τον επόμενο αγοραστή, προϊόντα ή υπηρεσίες που αποτέλεσαν αντικείμενο παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού ή προϊόντα ή υπηρεσίες που εμπεριέχουν τέτοια αγαθά ή υπηρεσίες ή προέκυψαν από τέτοια αγαθά ή υπηρεσίες.

18. «Συναινετική επίλυση διαφορών»: κάθε μηχανισμός που επιτρέπει στα μέρη να καταλήξουν σε εξωδικαστική επίλυση διαφοράς περί αξίωσης αποζημίωσης.

19. «Συναινετικός διακανονισμός»: η συμφωνία η οποία επιτυγχάνεται μέσω διαδικασίας συναινετικής επίλυσης διαφορών.

Άρθρο 3

Δικαίωμα πλήρους αποζημίωσης (άρθρο 3 της Οδηγίας 2014/104/ΕΕ)

1. Κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που έχει υποστεί ζημία λόγω παράβασης του δικαίου του ανταγωνισμού δικαιούται πλήρη αποζημίωση. Η αποζημίωση αυτή περιλαμβάνει τη θετική και αποθετική του ζημία, καθώς και τόκους.

2. Η ευθύνη σε αποζημίωση είναι ανεξάρτητη από το αν μια αρχή ανταγωνισμού έχει ήδη διαπιστώσει την ύπαρξη παράβασης.

3. Τόκος οφείλεται για το χρονικό διάστημα από την πρόκληση της ζημίας έως την καταβολή της αποζημίωσης.

Άρθρο 4

Απόδειξη

(άρθρο 5 της Οδηγίας 2014/104/ΕΕ)

1. Ύστερα από αίτηση του φερόμενου ως ζημιωθέντος, που έχει προσκομίσει ευλόγως διαθέσιμα αποδεικτικά στοιχεία, πρόσφορα προς στήριξη των ισχυρισμών του, τα οποία θεμελιώνουν αίτημα αποζημίωσης, ενώ παράλληλα επικαλείται αποδεικτικά στοιχεία που βρίσκονται υπό τον έλεγχο του αντιδίκου ή τρίτου, το δικαστήριο μπορεί να διατάξει την προσκόμιση των αποδεικτικών αυτών στοιχείων από τον αντίδικο ή τον τρίτο. Το δικαστήριο μπορεί, ύστερα από αίτημα του φερόμενου ως παραβάτη, να διατάξει τον αντίδικο ή τρίτο να προσκομίσει τα σχετικά αποδεικτικά στοιχεία.

2. Το δικαστήριο μπορεί να διατάξει την προσκόμιση συγκεκριμένων αποδεικτικών στοιχείων ή σχετικών κατηγοριών αποδεικτικών στοιχείων, που προσδιορίζονται με όσο το δυνατόν πιο σαφή και συγκεκριμένο τρόπο, σύμφωνα με τα ευλόγως διαθέσιμα αποδεικτικά στοιχεία που επικαλείται ο αιτών κατά τη στήριξη των ισχυρισμών του.

3. Το δικαστήριο διατάσσει την κοινοποίηση των αποδεικτικών στοιχείων, σύμφωνα με την παράγραφο 1 τηρώντας την αρχή της αναλογικότητας. Προς τούτο λαμβάνει υπόψη τα έννομα συμφέροντα όλων των εμπλεκό-

μενων διαδίκων και τρίτων, και ειδικότερα:

α) το βαθμό στον οποίο το αίτημα κοινοποίησης υποστηρίζεται από τα διαθέσιμα στοιχεία για πραγματικά περιστατικά και αποδεικτικά στοιχεία που δικαιολογούν το αίτημα κοινοποίησης,

β) την έκταση και το κόστος της κοινοποίησης, ιδίως για τυχόν εμπλεκόμενα τρίτα μέρη, προκειμένου επίσης να αποφευχθεί η μη προσδιορισμένη αναζήτηση (αλίευση) πληροφοριών, η οποία είναι απίθανο να είναι σημαντική για τα διάδικα μέρη,

γ) κατά πόσον τα αποδεικτικά στοιχεία, των οποίων ζητείται η κοινοποίηση, περιέχουν εμπιστευτικές πληροφορίες που αφορούν ιδίως τυχόν τρίτους, καθώς και τις λεπτομέρειες για την προστασία των εν λόγω εμπιστευτικών πληροφοριών.

4. Το συμφέρον των επιχειρήσεων να αποφεύγουν αγωγές αποζημίωσης λόγω παράβασης του δικαίου του ανταγωνισμού δεν συνιστά συμφέρον άξιο προστασίας.

5. Ο διάδικος που διατάχθηκε να κοινοποιήσει, σύμφωνα με την παράγραφο 1 τα ανωτέρω αποδεικτικά στοιχεία, προσκομίζει αυτά στο δικαστήριο, το οποίο λαμβάνει τα κατάλληλα μέτρα, ώστε να διασφαλίσει την προστασία αυτών των εμπιστευτικών πληροφοριών. Σε αυτά περιλαμβάνεται ιδίως ο διορισμός πραγματογνομώνων κατά τα άρθρα 368 επ. ΚΠολΔ, οι οποίοι θα καταρτίσουν περίληψη των πληροφοριών σε συγκεντρωτική ή άλλης μορφής μη εμπιστευτική έκδοχή, στην περίπτωση δε αυτή δεν επιτρέπεται ο διορισμός τεχνικών συμβούλων από τους διαδίκους, σύμφωνα με το άρθρο 391 ΚΠολΔ.

6. Το δικαστήριο, όταν διατάσσει την κοινοποίηση των αποδεικτικών στοιχείων, μεριμνά για την πλήρη εφαρμογή του δικηγορικού απορρήτου που ισχύει, σύμφωνα με το ενωσιακό ή το εθνικό δίκαιο.

Άρθρο 5

Κυρώσεις

(άρθρο 8 της Οδηγίας 2014/104/ΕΕ)

1. Αν ο διάδικος:

α) κληθεί και δεν προσκομίσει τα αιτούμενα αποδεικτικά στοιχεία, σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 4 ή

β) ματαιώσει την προσκόμιση των αιτούμενων αποδεικτικών στοιχείων, επειδή τα είχε καταστρέψει,

τότε οι αντίστοιχοι προς απόδειξη ισχυρισμοί του διαδίκου που ζήτησε την κοινοποίηση των αποδεικτικών στοιχείων, θεωρούνται ομολογημένοι.

2. Ο διάδικος ή τρίτος που αδικαιολόγητα δεν προσκόμισε τα αποδεικτικά στοιχεία ή κατέστρεψε αυτά ή δεν συμμορφώθηκε με διάταξη δικαστικής απόφασης για την προστασία των εμπιστευτικών πληροφοριών, καταδικάζεται και σε χρηματική ποινή ύψους πενήντα χιλιάδων (50.000) έως εκατό χιλιάδων (100.000) ευρώ.

3. Το ποσό της χρηματικής ποινής της παραγράφου 2 μπορεί να αναπροσαρμόζεται με απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Ανάπτυξης και Οικονομικών.

Άρθρο 6

Αποδεικτικά στοιχεία σε φάκελο αρχής ανταγωνισμού (άρθρο 6 της Οδηγίας 2014/104/ΕΕ)

1. Αν η αίτηση κοινοποίησης στοιχείων της παραγράφου 1 του άρθρου 4 αφορά σε αποδεικτικά στοιχεία που

περιλαμβάνονται στο φάκελο αρχής ανταγωνισμού, και ανεξάρτητα από το αν καλείται να τα προσκομίσει η αρχή ανταγωνισμού ή διάδικος ή άλλος τρίτος υπό τον έλεγχο των οποίων βρίσκονται τα αποδεικτικά αυτά στοιχεία, εφαρμόζονται, επιπλέον των διατάξεων του άρθρου 4, και οι διατάξεις των επόμενων παραγράφων.

2. Κατά την αξιολόγηση της αναλογικότητας της αίτησης κοινοποίησης αποδεικτικών στοιχείων σύμφωνα με την παράγραφο 3 του άρθρου 4, με την εξαίρεση των στοιχείων που αναφέρονται στην παράγραφο 5, το δικαστήριο λαμβάνει επιπλέον υπόψη του τα εξής:

α) αν η αίτηση της παραγράφου 1 του άρθρου 4 είναι ειδικώς αιτιολογημένη σε σχέση με τη φύση, το αντικείμενο ή το περιεχόμενο των εγγράφων που υποβλήθηκαν σε αρχή ανταγωνισμού ή τηρούνται στο φάκελο αρχής ανταγωνισμού, και όχι ακαθόριστο αίτημα για έγγραφα που υποβλήθηκαν στην αρχή ανταγωνισμού,

β) αν η αίτηση της παραγράφου 1 του άρθρου 4 έχει υποβληθεί κατόπιν της άσκησης αγωγής αποζημίωσης,

γ) την ανάγκη να διασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα της δημόσιας επιβολής του δικαίου του ανταγωνισμού.

3. Το δικαστήριο έχει την εξουσία να διατάσσει την κοινοποίηση αποδεικτικών στοιχείων, τα οποία περιλαμβάνονται στο φάκελο αρχής ανταγωνισμού και τα οποία δεν εμπίπτουν στις κατηγορίες στοιχείων που αναφέρονται στις παραγράφους 4 και 5, ανεξαρτήτως του σταδίου στο οποίο βρίσκεται η έρευνα της αρχής ανταγωνισμού.

4. Το δικαστήριο διατάσσει την κοινοποίηση των ακόλουθων κατηγοριών αποδεικτικών στοιχείων, τα οποία περιλαμβάνονται στο φάκελο αρχής ανταγωνισμού, εφόσον έχει περατωθεί η διαδικασία ενώπιον της αρχής ανταγωνισμού με την έκδοση απόφασης ή με άλλο τρόπο κατά τα οριζόμενα στην κείμενη νομοθεσία:

α) έγγραφα και πληροφορίες που συντάχθηκαν από φυσικά ή νομικά πρόσωπα ειδικά στο πλαίσιο της διαδικασίας ενώπιον αρχής ανταγωνισμού,

β) έγγραφα και πληροφορίες που συντάχθηκαν από αρχή ανταγωνισμού και απεστάλησαν στα μέρη της διαδικασίας ενώπιον της κατά τη διάρκεια της διαδικασίας αυτής, συμπεριλαμβανομένων των αιτιάσεων,

γ) προτάσεις και δηλώσεις διευθέτησης διαφοράς που ανακλήθηκαν.

5. Το δικαστήριο δεν διατάσσει την κοινοποίηση οποιασδήποτε από τις ακόλουθες κατηγορίες αποδεικτικών στοιχείων τα οποία περιλαμβάνονται στο φάκελο αρχής ανταγωνισμού:

α) αιτήσεις υπαγωγής στο πρόγραμμα επιείκειας,

β) προτάσεις και δηλώσεις διευθέτησης διαφοράς,

γ) έγγραφα στο βαθμό που παραθέτουν αυτούσια χωρία από τα έγγραφα των περιπτώσεων α' και β'.

6. Ύστερα από αιτιολογημένο αίτημα του ενάγοντος το δικαστήριο μπορεί να διατάξει να επιδειχθούν ενώπιόν του τα αποδεικτικά στοιχεία της παραγράφου 5 για να αξιολογήσει αν αυτά εμπίπτουν στην παράγραφο 5. Για το σκοπό αυτόν το δικαστήριο μπορεί να ζητήσει μόνο τη συνδρομή της αρμόδιας αρχής ανταγωνισμού. Μπορεί επίσης, να καλέσει σε ακρόαση ενώπιόν του τους συντάκτες των εγγράφων. Σε καμία περίπτωση το δικαστήριο δεν επιτρέπει την πρόσβαση σε αυτά τα έγγραφα σε διαδίκους ή τρίτους.

7. Αν μέρος μόνο του αποδεικτικού στοιχείου που ζητήθηκε με αίτηση κοινοποίησης εμπίπτει στις περιπτώ-

σεις α' έως γ' της παραγράφου 5, το δικαστήριο μπορεί να διατάξει την προσκόμιση των υπόλοιπων τμημάτων του, σύμφωνα με όσα προβλέπονται στο παρόν.

8. Το δικαστήριο μπορεί να διατάξει την αρχή ανταγωνισμού να προσκομίσει αποδεικτικά στοιχεία που περιλαμβάνονται σε φάκελό της μόνον αν κανένας διάδικος ή τρίτος δεν είναι εύλογα σε θέση να προσκομίσει τα εν λόγω αποδεικτικά στοιχεία.

9. Το αίτημα κοινοποίησης αποδεικτικών στοιχείων τα οποία περιλαμβάνονται στο φάκελο της αρχής ανταγωνισμού σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 4, είναι απαράδεκτο αν δεν προσαχθεί βεβαίωση για προηγούμενη κοινοποίηση αντιγράφου του αιτήματος στην εν λόγω εθνική αρχή ανταγωνισμού.

10. Η αρχή ανταγωνισμού μπορεί να υποβάλει εξ ιδίας πρωτοβουλίας γραπτές παρατηρήσεις για την αναλογικότητα του αιτήματος κοινοποίησης προς το δικαστήριο ενώπιον του οποίου έχει υποβληθεί σχετικό αίτημα.

11. Το δικαστήριο μπορεί να ζητά από την αρχή ανταγωνισμού να διατυπώσει τη γνώμη της για ζητήματα που άπτονται της εφαρμογής του παρόντος άρθρου και του άρθρου 4, εφόσον τούτη το κρίνει σκόπιμο.

12. Το παρόν άρθρο δεν θίγει:

α) τις διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας για τη χορήγηση πρόσβασης στο φάκελο υπόθεσης αρχής ανταγωνισμού στο πλαίσιο διοικητικής διαδικασίας ενώπιόν της,

β) τις διατάξεις για την πρόσβαση του κοινού στα έγγραφα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής του Κανονισμού (ΕΚ) αριθμ. 1049/2001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 30ής Μαΐου 2001 (ΕΕ L 145 της 31.5.2001),

γ) τις διατάξεις της εθνικής ή της ενωσιακής νομοθεσίας αναφορικά με την προστασία των εσωτερικών εγγράφων των αρχών ανταγωνισμού και την αλληλογραφία μεταξύ των αρχών ανταγωνισμού.

Άρθρο 7

Περιορισμοί στη χρήση αποδεικτικών στοιχείων στο φάκελο αρχής ανταγωνισμού (άρθρο 7 της Οδηγίας 2014/104/ΕΕ)

1. Αποδεικτικά στοιχεία στο φάκελο της αρχής ανταγωνισμού που υπάγονται σε μία από τις κατηγορίες της παραγράφου 5 του άρθρου 6 και έχουν ληφθεί από φυσικό ή νομικό πρόσωπο αποκλειστικά μέσω πρόσβασης στο φάκελο της αρχής ανταγωνισμού θεωρούνται παράνομα σε αγωγές αποζημίωσης, δεν θεωρούνται μέρος του φακέλου της δικογραφίας και απαγορεύεται να ληφθούν υπόψη. Το φυσικό ή νομικό πρόσωπο που προσκόμισε σε αγωγή αποζημίωσης αποδεικτικά στοιχεία της παραγράφου 5 του άρθρου 6 καταδικάζεται και σε χρηματική ποινή ύψους έως εκατό χιλιάδες (100.000) ευρώ.

2. Αποδεικτικά στοιχεία στο φάκελο της αρχής ανταγωνισμού που υπάγονται σε μία από τις κατηγορίες της παραγράφου 4 του άρθρου 6 και έχουν ληφθεί από φυσικό ή νομικό πρόσωπο αποκλειστικά μέσω πρόσβασης στο φάκελο της αρχής ανταγωνισμού, τα οποία προσκομίζονται σε αγωγές αποζημίωσης πριν περατωθεί η διαδικασία ενώπιον της αρχής ανταγωνισμού, θεωρούνται παράνομα. Το φυσικό ή νομικό πρόσωπο που προσκόμισε σε αγωγή αποζημίωσης, πριν περατωθεί η διαδικασία ενώπιον της αρχής ανταγωνισμού, αποδεικτικά στοιχεία της παραγράφου 4 του άρθρου 6 καταδικάζεται και σε

χρηματική ποινή ύψους έως εκατό χιλιάδες (100.000) ευρώ.

3. Αποδεικτικά στοιχεία στο φάκελο της αρχής ανταγωνισμού, που δεν υπάγονται σε μία από τις κατηγορίες των παραγράφων 4 και 5 του άρθρου 6 και τα οποία έχουν ληφθεί από φυσικό ή νομικό πρόσωπο αποκλειστικά μέσω πρόσβασης στο φάκελο της αρχής ανταγωνισμού προσκομίζονται παραδεκτά σε αγωγές αποζημίωσης μόνο από τα φυσικά ή νομικά πρόσωπα στην κατοχή των οποίων περιήλθαν μέσω των διατάξεων περί πρόσβασης στο φάκελο της αρχής ανταγωνισμού ή από τα φυσικά ή νομικά πρόσωπα στα οποία περιήλθε η αξίωση αποζημίωσης των προσώπων αυτών, διαφορετικά θεωρούνται παράνομα.

4. Τα ποσά των χρηματικών ποινών των παραγράφων 1 και 2 μπορούν να αναπροσαρμόζονται με απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Ανάπτυξης και Οικονομικών.

Άρθρο 8 Παραγραφή

(άρθρα 10, 11 παρ. 4 της Οδηγίας 2014/104/ΕΕ)

1. Οι αξιώσεις κατά του παραβάτη για ζημιές λόγω παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού παραγράφονται σε πέντε (5) έτη. Η παραγραφή αρχίζει αφότου ο ζημιωθείς έμαθε ή μπορεί ευλόγως να αναμένεται ότι γνώριζε την παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού, τη ζημία και την ταυτότητα του παραβάτη. Αν έπεται χρονικά η παύση της παράβασης, η παραγραφή ξεκινά από το μεταγενέστερο χρονικό σημείο της παύσης. Σε κάθε περίπτωση οι αξιώσεις κατά του παραβάτη παραγράφονται σε είκοσι (20) έτη από την παύση της παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού.

2. Η παραγραφή αναστέλλεται αν μια αρχή ανταγωνισμού λάβει μέτρα για τη διερεύνηση της παράβασης ή ξεκινήσει διαδικασία ενώπιον της αρχής ανταγωνισμού για την παράβαση την οποία αφορά η αξίωση αποζημίωσης. Η αναστολή λήγει ένα (1) έτος μετά το απρόσβλητο της απόφασης παράβασης ή την περάτωση της διαδικασίας με άλλο τρόπο. Κατά τα λοιπά εφαρμόζονται αναλόγως οι διατάξεις του Αστικού Κώδικα για την αναστολή και τη διακοπή της παραγραφής.

3. Στην περίπτωση των οριζόντιων συμπράξεων (καρτέλ) η παραγραφή της αξίωσης κατά παραβάτη που καλύπτεται από ασυλία λόγω ένταξης του σε πρόγραμμα επικυβερνητικής μεταχείρισης αρχίζει μόνο μετά την άκαρπη επίσπευση της αναγκαστικής εκτέλεσης ή μετά την τελεσίδικη απόρριψη της αγωγής του ζημιωθέντος κατά των υπόλοιπων υπόχρεων που συμμετείχαν στην οριζόντια σύμπραξη (καρτέλ). Το προηγούμενο εδάφιο δεν ισχύει αν πρόκειται για αξιώσεις που εγείρουν άμεσοι ή έμμεσοι αγοραστές ή προμηθευτές του παραβάτη.

4. Σε περίπτωση ευθύνης περισσοτέρων η παραγραφή της αξίωσης αναγωγής, που είναι πενταετής, αρχίζει μόλις ο δικαιούχος σε αναγωγή καταβάλει στο ζημιωθέντα αποζημίωση που υπερβαίνει το μερίδιο της ευθύνης του.

5. Η προθεσμία παραγραφής για την άσκηση αγωγής αποζημίωσης αναστέλλεται για τη διάρκεια οποιασδήποτε διαδικασίας συναινετικής επίλυσης διαφορών. Η αναστολή της παραγραφής ισχύει μόνο σε σχέση με τους διαδίκους που συμμετέχουν ή συμμετείχαν, αυτοπροσώπως ή μέσω εκπροσώπου, στη συναινετική επίλυση διαφορών.

Άρθρο 9 Ισχύς των εθνικών αποφάσεων και των αποφάσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και των ενωσιακών δικαστηρίων (άρθρο 9 της Οδηγίας 2014/104/ΕΕ)

1. Επί εκδίκασης αγωγής αποζημίωσης σύμφωνα με τον παρόντα, η διαπίστωση παράβασης των άρθρων 1 ή 2 του ν. 3959/2011 ή και των άρθρων 101 ή 102 της ΣΛΕΕ με απόφαση εθνικής αρχής ανταγωνισμού, η οποία δεν υπόκειται πλέον σε προσφυγή, καθώς και η διαπίστωση παράβασης των άρθρων 101 ή 102 της ΣΛΕΕ με απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, μη υποκείμενη πλέον σε προσφυγή, δεσμεύει το δικάζον δικαστήριο. Το ίδιο ισχύει για τις αντίστοιχες διαπιστώσεις τελεσίδικης απόφασης ελληνικού ή ενωσιακού δικαστηρίου που εκδόθηκε επί προσφυγής κατά αποφάσεων του προηγούμενου εδαφίου.

2. Τελεσίδικη απόφαση παράβασης, που έχει εκδοθεί σε άλλο κράτος-μέλος και προσκομίζεται στο δικάζον την αγωγή αποζημίωσης ημεδαπό δικαστήριο, αποτελεί πλήρη απόδειξη της παράβασης των άρθρων 101 ή 102 της ΣΛΕΕ ή και των παράλληλα προς αυτά εφαρμοζόμενων διατάξεων του δικαίου του εν λόγω κράτους-μέλους, οι οποίες επιδιώκουν κατά κύριο λόγο τον ίδιο στόχο με τα άρθρα 101 και 102 της ΣΛΕΕ, επιτρέπεται όμως ανταπόδειξη.

3. Το παρόν δεν θίγει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του δικάζοντος την αγωγή αποζημίωσης δικαστηρίου που προβλέπονται από το άρθρο 267 της ΣΛΕΕ.

Άρθρο 10 Ευθύνη εις ολόκληρον (άρθρο 11 της Οδηγίας 2014/104/ΕΕ)

1. Επιχειρήσεις οι οποίες υπέπεσαν από κοινού σε παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού ενέχονται εις ολόκληρον.

2. Κατά παρέκκλιση από την παράγραφο 1 και με την επιφύλαξη του δικαιώματος πλήρους αποζημίωσης που προβλέπεται στο άρθρο 3, αν μία από τις επιχειρήσεις που υπέπεσαν από κοινού σε παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού είναι μικρομεσαία επιχείρηση (ΜΜΕ), όπως προσδιορίζεται στη σύσταση 2003/361/ΕΚ της Επιτροπής (ΕΕ L 124 της 20.5.2003), αυτή ευθύνεται μόνον έναντι των δικών της άμεσων ή έμμεσων αγοραστών, εφόσον:

α) το μερίδιο της στη σχετική με την παράβαση αγορά ήταν κατώτερο του πέντε τοις εκατό (5%) καθόλη τη διάρκεια της παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού και
β) η εις ολόκληρον ευθύνη της θα έθετε σε μη αναστρέψιμο κίνδυνο την οικονομική της βιωσιμότητα και θα οδηγούσε σε απώλεια όλης της αξίας των περιουσιακών της στοιχείων.

3. Η εξαίρεση της παραγράφου 2 δεν ισχύει εφόσον:

α) η ΜΜΕ ηγήθηκε της παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού ή εξανάγκασε άλλες επιχειρήσεις να συμμετάσχουν στην παράβαση ή
β) η ΜΜΕ είχε παραβιάσει παλαιότερα το δίκαιο ανταγωνισμού.

4. Κατά παρέκκλιση από την παράγραφο 1, εφόσον μία από τις επιχειρήσεις που υπέπεσαν από κοινού σε παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού έχει εξασφαλίσει

ασυλία στο πλαίσιο προγράμματος επιείκειας, ευθύνεται εις ολόκληρον:

α) έναντι των άμεσων ή έμμεσων αγοραστών ή προμηθευτών της και

β) έναντι άλλων ζημιωθέντων μόνο εφόσον δεν μπορεί να ληφθεί η πλήρης αποζημίωση του άρθρου 1 από τις υπόλοιπες επιχειρήσεις που είχαν υποπέσει στην ίδια παράβαση.

5. Επιχείρηση που σύμφωνα με τις προηγούμενες παραγράφους κατέβαλε ολόκληρη την αποζημίωση έχει δικαίωμα αναγωγής κατά των λοιπών. Το δικαστήριο προσδιορίζει το μέτρο της μεταξύ τους ευθύνης ανάλογα με την ευθύνη του καθενός για την πρόκληση της ζημίας.

6. Το ύψος του ποσού το οποίο θα καταβάλει επιχείρηση καλυπτόμενη από ασυλία σύμφωνα με την παράγραφο 4 δεν μπορεί να υπερβαίνει το ύψος της ζημίας που αυτή προκάλεσε στους δικούς της άμεσους ή έμμεσους αγοραστές ή προμηθευτές.

7. Στο βαθμό που η παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού προκάλεσε ζημία σε άλλους εκτός από τους άμεσους ή έμμεσους αγοραστές ή προμηθευτές των ευθυνόμενων εις ολόκληρο επιχειρήσεων, το ύψος της αναγωγικής ευθύνης του δικαιούχου ασυλίας καθορίζεται ανάλογα με τη σχετική ευθύνη του για την εν λόγω ζημία.

Άρθρο 11

Μετακύλιση της επιπλέον επιβάρυνσης (άρθρα 12, 13 και 14 της Οδηγίας 2014/104/ΕΕ)

1. Δικαίωμα αποζημίωσης έχει κάθε πρόσωπο που ζημιώθηκε, ανεξάρτητα από το αν είναι άμεσος ή έμμεσος αγοραστής από τον παραβάτη.

2. Ο εναγόμενος σε αποζημίωση μπορεί να ισχυριστεί ως ένσταση κατά της αξίωσης του ενάγοντος για αποκατάσταση της θετικής του ζημίας, ότι ο τελευταίος μετακύλισε εν όλω ή εν μέρει την επιπλέον επιβάρυνση που υπέστη λόγω της παράβασης στις επόμενες βαθμίδες της αλυσίδας εφοδιασμού. Το βάρος απόδειξης της μετακύλισης και του ύψους της έχει ο εναγόμενος, η απόδειξη δε της μετακύλισης γεννά αξίωση για αποκατάσταση διαφυγόντος κέρδους του ζημιωθέντος, το οποίο συναρτάται αιτιωδώς με τη μετακύλιση αυτή.

3. Για τη διαπίστωση του ύψους της επιπλέον επιβάρυνσης το δικαστήριο αρκείται σε πιθανολόγηση.

4. Υπέρ του έμμεσου αγοραστή τεκμαίρεται ότι του έχει επιβληθεί η επιπλέον επιβάρυνση εφόσον αυτός αποδεικνύει ότι:

α. ο εναγόμενος τέλεσε παράβαση των άρθρων 1 και 2 του ν. 3959/2011 ή και των άρθρων 101 και 102 της ΣΛΕΕ,

β. η ανωτέρω παράβαση είχε ως αποτέλεσμα την επιπλέον επιβάρυνση του άμεσου αγοραστή,

γ. ο έμμεσος αγοραστής αγόρασε τα αγαθά ή τις υπηρεσίες που έχουν αποτελέσει το αντικείμενο της εν λόγω παράβασης ή αγόρασε αγαθά ή υπηρεσίες που είτε προήλθαν από τα αγαθά ή τις υπηρεσίες που αποτέλεσαν αντικείμενο της παράβασης είτε περιείχαν τα εν λόγω αγαθά ή υπηρεσίες.

5. Το τεκμήριο της παραγράφου 4 είναι μαχητό. Για την απόδειξη των πραγματικών γεγονότων που ανατρέπουν το τεκμήριο το δικαστήριο σχηματίζει πλήρη δικανική πεποίθηση.

6. Οι διατάξεις του παρόντος εφαρμόζονται αναλόγως όταν η παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού αφορά προμήθειες (πωλήσεις) στον παραβάτη.

Άρθρο 12

Αγωγές αποζημίωσης από ενάγοντες που δραστηριοποιούνται σε διαφορετικές βαθμίδες διανομής (άρθρο 15 της Οδηγίας 2014/104/ΕΕ)

1. Η άσκηση αγωγών αποζημίωσης από ενάγοντες που δραστηριοποιούνται σε διαφορετικές βαθμίδες της αλυσίδας διανομής ενός προϊόντος δεν μπορεί να οδηγήσει:

(α) σε καταβολή αποζημιώσεων που υπερβαίνουν το σύνολο της ζημίας που προκλήθηκε ή

(β) σε μη καταβολή αποζημίωσης.

2. Για τους σκοπούς της παραγράφου 1, δικαστήριο το οποίο επιλαμβάνεται αγωγής αποζημίωσης για παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού μπορεί να λαμβάνει υπόψη του τις αγωγές αποζημίωσης που αφορούν την ίδια παράβαση και έχουν ασκηθεί από ενάγοντες που δραστηριοποιούνται σε διαφορετικές βαθμίδες της αλυσίδας διανομής, τις αποφάσεις που έχουν εκδοθεί επί των αγωγών αυτών, καθώς και κάθε σχετική πληροφορία.

Άρθρο 13

1. Στο Πρωτοδικείο Αθηνών συνιστάται ειδικό τμήμα το οποίο εκδικάζει τις υποθέσεις του παρόντος. Στο τμήμα αυτό, η κατά τόπο αρμοδιότητα του οποίου εκτείνεται στο σύνολο της χώρας, τοποθετούνται τακτικοί δικαστές με προϋπηρεσία τουλάχιστον τριών (3) ετών στο βαθμό του πρωτοδίκη και με εξειδίκευση στο δίκαιο του ανταγωνισμού ή και στο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αν ελλείπει ο αναγκαίος αριθμός εξειδικευμένων δικαστών για τη συγκρότηση του τμήματος, τότε μπορεί να υπηρετήσουν σε αυτό δικαστές με απλή εμπειρία στο εμπορικό δίκαιο εν γένει.

2. Στο Εφετείο Αθηνών συνιστάται ειδικό τμήμα το οποίο εκδικάζει τις εφέσεις κατά των αποφάσεων του ανωτέρω ειδικού τμήματος επί υποθέσεων του παρόντος και στο οποίο υπηρετούν δικαστές με εξειδίκευση στο δίκαιο του ανταγωνισμού ή και στο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή και στο εμπορικό δίκαιο εν γένει.

3. Υποθέσεις που υπάγονται στα τμήματα των παραγράφων 1 και 2 και εισάγονται σε άλλο τμήμα του ίδιου δικαστηρίου παραπέμπονται στα τμήματα των παραγράφων 1 και 2.

4. Υποθέσεις που δεν υπάγονται στα τμήματα των παραγράφων 1 και 2 και εισάγονται σε αυτά, μπορεί να δικασθούν από τα τμήματα αυτά ή να παραπεμφθούν στο αρμόδιο τμήμα.

5. Στα τμήματα των παραγράφων 1 και 2, εφόσον είναι κατά τόπον αρμόδια, μπορεί να εισαχθούν για εκδίκαση και άλλες υποθέσεις του εμπορικού δικαίου, εάν κατά την κρίση του δικαστή ή του συμβουλίου που διευθύνει το δικαστήριο το απαιτούν οι υπηρεσιακές ανάγκες.

Άρθρο 14

Ύψος ζημίας (άρθρο 17 της Οδηγίας 2014/104/ΕΕ)

1. Το δικαστήριο έχει την εξουσία να εκτιμήσει το ύψος της ζημίας, αρκούμενο σε πιθανολόγηση, εφόσον είναι πρακτικά αδύνατο ή υπερβολικά δυσχερές να προσδιορισθεί επακριβώς το ύψος της προκληθείσας ζημίας από τον ενάγοντα σύμφωνα με τα διαθέσιμα αποδεικτικά στοιχεία.

2. Για το σκοπό αυτόν λαμβάνει υπόψη ιδίως το είδος

και την έκταση της παράβασης και τη δέουσα επιμέλεια που επέδειξε ο ενάγων στη συγκέντρωση και αξιοποίηση των αποδεικτικών στοιχείων σύμφωνα με τον παρόντα.

3. Τεκμαίρεται μαχητά ότι οι παραβάσεις από οριζόντιες συμπτράξεις (καρτέλ) προκαλούν ζημία.

4. Το δικαστήριο μπορεί να ζητά από την εθνική αρχή ανταγωνισμού να διατυπώσει τη γνώμη της για ζητήματα που άπτονται της εφαρμογής του παρόντος εφόσον τούτη το κρίνει σκόπιμο.

Άρθρο 15

Συναινετική επίλυση διαφορών (άρθρα 18 και 19 της Οδηγίας 2014/104/ΕΕ)

1. Σε περίπτωση συναινετικής επίλυσης της διαφοράς με οποιονδήποτε τρόπο, δικαστικό ή εξώδικο, μεταξύ του ζημιωθέντος και ενός ή περισσότερων από τους παραβάτες, η αξίωση του ζημιωθέντος σε αποζημίωση μειώνεται κατά το μερίδιο ζημίας που προκάλεσε στο ζημιωθέντα ο παραβάτης ή οι παραβάτες υπέρ του οποίου ή των οποίων ισχύει ο διακανονισμός. Αυτό ισχύει ανεξαρτήτως του χρηματικού ποσού που συμφωνήθηκε με τη συναινετική επίλυση. Το μερίδιο ζημίας προσδιορίζεται με τα κριτήρια του δεύτερου εδαφίου της παραγράφου 5 του άρθρου 10 και της παραγράφου 6 του ίδιου άρθρου. Ο παραβάτης ή οι παραβάτες υπέρ των οποίων δεν ισχύει ο διακανονισμός, αν εκπληρώσουν την εναπομείνασα αξίωση αποζημίωσης πέραν του μεριδίου ευθύνης τους, δεν έχουν δικαίωμα αναγωγής κατά του ανωτέρω παραβάτη ή των παραβατών.

2. Αν ο παραβάτης ή οι παραβάτες, υπέρ των οποίων δεν ισχύει ο διακανονισμός, αδυνατούν εν όλω ή εν μέρει να εκπληρώσουν την ανωτέρω εναπομείνασα αξίωση αποζημίωσης, γεννιέται αντιστοίχως η ευθύνη του παραβάτη ή των παραβατών, που έχουν απαλλαγεί κατά τα ανωτέρω με συναινετικό διακανονισμό, να ικανοποιήσουν το ζημιωθέντα. Ο παραβάτης ή παραβάτες, που έχουν ικανοποιήσει το ζημιωθέντα σύμφωνα με το προηγούμενο εδάφιο, έχουν δικαίωμα αναγωγής κατά του παραβάτη ή των παραβατών που έχουν απαλλαγεί έτσι από το χρέος τους. Η επικουρική ευθύνη του πρώτου εδαφίου δεν γεννάται αν στη συμφωνία διακανονισμού έχει προβλεφθεί ρητά το αντίθετο.

3. Με την επιφύλαξη των σχετικών με τη διαιτησία διατάξεων του ελληνικού δικαίου, το δικαστήριο που επιλαμβάνεται αγωγής αποζημίωσης μπορεί να αναστείλει μέχρι δύο (2) έτη τη διαδικασία αν οι διάδικοι συμμετέχουν σε συναινετική επίλυση διαφορών σχετικά με την αξίωση που καλύπτεται από την εν λόγω αγωγή αποζημίωσης.

4. Η εθνική αρχή ανταγωνισμού, όταν επιβάλει πρόστιμο, μπορεί να εκτιμήσει την αποζημίωση που έχει καταβληθεί σύμφωνα με συναινετικό διακανονισμό ως ελαφρυντική περίπτωση.

Άρθρο 16

(άρθρο 22 της Οδηγίας 2014/104/ΕΕ)

1. Οι ουσιαστικές διατάξεις του παρόντος εφαρμόζονται από την έναρξη ισχύος του.

2. Οι οικονομικές διατάξεις του παρόντος εφαρμόζο-

νται σε αγωγές αποζημίωσης που έχουν ασκηθεί από τις 26.12.2014 και εφεξής, με εξαίρεση το άρθρο 13, το οποίο εφαρμόζεται στις αγωγές που κατατίθενται από τις 16.9.2018 και εφεξής.

Άρθρο 17

Έναρξη ισχύος

Η ισχύς του παρόντος αρχίζει από τις 27 Δεκεμβρίου 2016.

Αθήνα, 31 Ιανουαρίου 2018

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ,
ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Δ. Παπαδημητρίου

Στ. Κοντονής

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

Ο ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ
ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

Ευκλ. Τσακαλώτος

α.α.
Ευκλ. Τσακαλώτος

Αριθμ. 16/2/2018

ΕΚΘΕΣΗ

Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους (άρθρο 75 παρ. 1 του Συντάγματος)

στο σχέδιο νόμου του Υπουργείου Οικονομίας και Ανάπτυξης «Ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία της Οδηγίας 2014/104/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Νοεμβρίου 2014, σχετικά με ορισμένους κανόνες που διέπουν τις αγωγές αποζημίωσης βάσει του εθνικού δικαίου για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου ανταγωνισμού των κρατών-μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης»

Α. Με το υπόψη σχέδιο νόμου, ενσωματώνεται στην ελληνική νομοθεσία η Οδηγία 2014/104/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Νοεμβρίου 2014, που αφορά κανόνες που διέπουν τις αγωγές αποζημίωσης σε περιπτώσεις παραβάσεων των διατάξεων του δικαίου ανταγωνισμού των κρατών-μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ειδικότερα, μεταξύ άλλων:

- Παρατίθενται ορισμοί που είναι αναγκαίοι για την υλοποίηση των σκοπών του υπό ψήφιση σχεδίου νόμου («πρόγραμμα επιείκειας», «πρόταση και δήλωση διευθέτησης διαφοράς» κ.ά.).
- Προβλέπονται ρυθμίσεις αναφορικά με την προσκό-

μιση, κοινοποίηση και χρήση των αποδεικτικών στοιχείων υποστήριξης του σχετικού αιτήματος αποζημίωσης, καθώς και με την επιβολή χρηματικών ποινών ύψους από πενήντα χιλιάδες (50.000) έως εκατό χιλιάδες (100.000) ευρώ που μπορεί να αναπροσαρμόζονται με κοινή υπουργική απόφαση, σε περίπτωση μη προσκόμισης, καταστροφής ή μη σύλληψης χρήσης αυτών.

- Ρυθμίζονται θέματα σχετικά με την παραγραφή των αξιώσεων αποζημιώσεων, την ευθύνη εις ολόκληρον, τον τρόπο εκτίμησης του ύψους της ζημίας, τη συναινετική επίλυση διαφορών κ.ά.. (άρθρα 1-17)

Β. Από τις προτεινόμενες διατάξεις ενδέχεται να επέλθει αύξηση των εσόδων του Κρατικού Προϋπολογισμού από την επιβολή χρηματικών ποινών σε περίπτωση παράβασης ρυθμίσεων σχετικά με την προσκόμιση και χρήση αποδεικτικών στοιχείων. (άρθρα 5 και 7)

Αθήνα, 25 Ιανουαρίου 2018

Η Γενική Διευθύντρια

Σταυρούλα Μηλιάκου

ΕΚΘΕΣΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΣΥΝΕΠΕΙΩΝ ΡΥΘΜΙΣΕΩΝ**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ : ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ & ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ****ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ :****ΑΡΜΟΔΙΑ ΥΠΗΡΕΣΙΑ : ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΜΠΟΡΙΟΥ ΚΑΙ
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ – ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΓΟΡΑΣ –
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΩΝ –
ΤΜΗΜΑ ΔΟΜΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΚΑΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ****ΘΕΣΗ/ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ :****ΤΗΛΕΦΩΝΟ :****E-MAIL:****ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΝΟΜΟΥ**

Ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία της Οδηγίας 2014/104/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Νοεμβρίου 2014, σχετικά με ορισμένους κανόνες που διέπουν τις αγωγές αποζημίωσης βάσει του εθνικού δικαίου για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου ανταγωνισμού των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ**ΣΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΣ ΑΞΙΟΛΟΓΟΥΜΕΝΗΣ ΡΥΘΜΙΣΗΣ**

Με την ενσωμάτωση της Οδηγίας 2014/104/ΕΕ στην ελληνική έννομη τάξη, ενθαρρύνεται και διευκολύνεται η άσκηση αγωγών αποζημίωσης για παραβίαση της

αντιμονοπωλιακής (εθνικής και ενωσιακής) νομοθεσίας, καθώς και η εναρμόνιση των εθνικών δικαϊκών συστημάτων σε τέτοιου είδους αγωγές.

Προς την κατεύθυνση αυτή, η ενσωμάτωση της Οδηγίας, επιδιώκει να άρει ορισμένα εμπόδια στην ευδοκίμηση των αγωγών αποζημίωσης για παραβίαση των αντιμονοπωλιακών κανόνων και να ρυθμίσει βασικές πτυχές της αλληλεπίδρασης μεταξύ της δημόσιας και ιδιωτικής επιβολής της νομοθεσίας περί προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

A. ΚΥΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΟΥΜΕΝΗ ΡΥΘΜΙΣΗ

1. Αναγκαιότητα

1.1 Περιγράψτε το πρόβλημα (οικονομικό, κοινωνικό ή άλλο), το οποίο καθιστά αναγκαία την προώθηση και ψήφιση της αξιολογούμενης ρύθμισης.

Τα κράτη μέλη καλούνται να διασφαλίσουν τη συμμόρφωση της εθνικής νομοθεσίας τους στην Οδηγία έως το Δεκέμβριο του 2016.

1.2 Αναφέρατε τους στόχους που επιδιώκει η αξιολογούμενη ρύθμιση συμπεριλαμβάνοντας επιπλέον τυχόν πιστοποιημένα και ποιοτικά στοιχεία των επιδιωκόμενων στόχων και αποτελεσμάτων.

Η αξιολογούμενη ρύθμιση επιδιώκει να εξαφανίσει τα εμπόδια που τυχόν υπάρχουν, ώστε τα 'θύματα καρτέλ' να αποκατασταθούν, με την 'αποζημίωση που θα εξασφαλίσουν μέσω των αγωγών αποζημίωσης.

Η ρύθμιση περιορίζεται αποκλειστικά και μόνον στις αξιώσεως αποζημίωσης χωρίς να θίγει ενδεχομένως αξιώσεις παράλειψης της παράβασης και παύσης της προσβολής.

1.3 Αναφέρατε αναλυτικά τις κοινωνικές και οικονομικές ομάδες που επηρεάζει άμεσα και αυτές που επηρεάζει έμμεσα η αξιολογούμενη ρύθμιση και προσδιορίσατε τον λόγο της επιρροής.

Δίνεται η δυνατότητα σε οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που έχει υποστεί ζημία λόγω παράβασης του ενωσιακού ή εθνικού δικαίου περί προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού από επιχείρηση ή ένωση επιχειρήσεων, να αξιώνει αποτελεσματικά και να επιτυγχάνει πλήρη αποζημίωση για την εν λόγω ζημία από την επιχείρηση ή την ένωση επιχειρήσεων.

2. Καταλληλότητα

2.1 Αναφέρατε, εάν υπάρχουν, προηγούμενες προσπάθειες αντιμετώπισης του ίδιου ή παρόμοιου προβλήματος στην Ελλάδα και περιγράψτε αναλυτικά τα επιτυχή και τα προβληματικά στοιχεία των προσπαθειών αυτών.

Το ΣχλΝ μεταφέρει στο ελληνικό δίκαιο την Οδηγία 2014/104/ΕΕ. Υπάρχουν οι διατάξεις αδικοπρακτικής ευθύνης, οι οποίες εντάσσονται στο γενικό πλαίσιο των διατάξεων του Αστικού Κώδικα (άρθρο 914 και επ.), και οι οποίες διατάξεις δεν παραμερίζονται με την αξιολογούμενη ρύθμιση.

2.2 Αναφέρατε τουλάχιστον ένα παράδειγμα αντιμετώπισης του ίδιου ή παρόμοιου προβλήματος σε χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή του ΟΟΣΑ (εφόσον υπάρχει) και αιτιολογήστε τον λόγο για τον οποίο επιλέξατε τη συγκεκριμένη χώρα.

ΓΕΡΜΑΝΙΑ , ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ

2.3 Απαριθμήστε αναλυτικά τα διατάγματα και τις κανονιστικές πράξεις που πρέπει να εκδοθούν, προκειμένου να εφαρμοστεί πλήρως η αξιολογούμενη ρύθμιση και περιγράψτε για κάθε μια από αυτές τυχόν θέματα που πρέπει να προσεχθούν κατά την εφαρμογή της.

Δεν απαιτείται έκδοση κανονιστικών πράξεων για την πλήρη εφαρμογή της ρύθμισης.

3. Συνέπειες στην Οικονομία

3.1 Αναφέρατε αναλυτικά ποιες κατηγορίες επιχειρήσεων αφορά η αξιολογούμενη ρύθμιση

Οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που συμμετέχει στην αγορά και έχει υποστεί ζημία λόγω παράβασης των κανόνων δικαίου ανταγωνισμού μπορεί να απαιτήσει και να επιτύχει πλήρη αποζημίωση για την εν λόγω ζημία.

Αυτό ισχύει τόσο για «μεμονωμένη αγωγή» (stand-alone action) όσο και για την επιγενόμενη αποφάσεως αρχή ανταγωνισμού αγωγή (follow-on action).

Ως προς τον ζημιώσαντα το ΣχΝ περιορίζεται στην έννοια της επιχείρησης υπό το ενωσιακό δίκαιο, χωρίς όμως να λαμβάνει θέση ως προς το εάν στην έννοια της επιχείρησης κατά την Οδηγία υπάγεται και ο όμιλος επιχειρήσεων.

3.2 Αναφέρατε αναλυτικά την επίδραση της αξιολογούμενης ρύθμισης στη δομή της αγοράς.

Η ζημία από περιορισμούς του ανταγωνισμού συχνότατα δεν περιορίζεται μόνο στους αντισυμβαλλόμενους άμεσους αγοραστές ή προμηθευτές ή τους ανταγωνιστές αλλά επεκτείνεται σε κάθε παράγοντα αγοράς, μεταξύ δε άλλων στους έμμεσους αγοραστές και προμηθευτές, αλλά και στους τελικούς καταναλωτές.

Για την ενεργητική νομιμοποίηση κρίσιμη είναι η ζημία του ζημιωθέντος με οιαδήποτε μορφή. Η θετική ζημία προκαλείται συνήθως, μέσω της επιδράσεως της ανταναγωνιστικής συμπεριφοράς στο επίπεδο των τιμών.

Η θετική ζημία θα συνίσταται στη διαφορά μεταξύ της πράγματι καταβληθείσας τιμής και της υποθετικής τιμής αγοράς, η οποία θα υπήρχε χωρίς τον περιορισμό του ανταγωνισμού, ενώ διαφυγόν κέρδος υφίσταται ο ζημιωθείς, εφόσον η τεχνητή αύξηση της τιμής οδήγησε αιτιωδώς σε μείωση της ζήτησεως των προϊόντων του ζημιωθέντος ανταγωνιστή ή άμεσου ή έμμεσου αγοραστή.

Δευτερευόντως μπορεί η σύμπραξη ή κατάχρηση δεσπόζουσας θέσεως να επεμβαίνει ρυθμιστικά στην ποσότητα των παραγόμενων ή διατιθέμενων εμπορευμάτων. Ανάλογα ισχύουν και για τα διαφυγόντα κέρδη.

Το μαχητό τεκμήριο της παρ. 3 του άρθρου 14 (ζημία από οριζόντιες συμπράξεις – καρτέλ κατά την έννοια του άρθρου 2 αριθ. 9 του ΣχΝ) αποδίδει το άρθρο 17 παρ. 2 της Οδηγίας. Αναφέρεται αποκλειστικά και μόνον στο «εάν» της ζημίας και όχι στο ύψος της και δεν ισχύει σε άλλους περιορισμούς του ανταγωνισμού, λ.χ από μη

εμπίπτουσες στην έννοια του καρτέλ μορφές οριζόντιων συμπράξεων, από κάθετες συμπράξεις ή από κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης.

3.3 Μετρήστε το κόστος εγκατάστασης για νέες επιχειρήσεις πριν και μετά την αξιολογούμενη ρύθμιση, με τη χρήση του «τυποποιημένου μοντέλου κόστους».

Δεν επηρεάζεται από την αξιολογούμενη ρύθμιση.

3.4 Αναφέρατε αναλυτικά την επίδραση της προτεινόμενης ρύθμισης στις λειτουργίες της παραγωγής και του μάρκετινγκ των επιχειρήσεων.

Αναμένεται θετική επίδραση, καθώς το σχέδιο νόμου συμβάλλει στον περιορισμό των παραβάσεων του δικαίου του ανταγωνισμού.

3.5 Αναφέρατε αναλυτικά και αιτιολογήστε την επίδραση της αξιολογούμενης ρύθμισης στην ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων.

Με την ενσωμάτωση της Οδηγίας,, ενισχύεται ο ανταγωνισμός και η εύρυθμη λειτουργία των αγορών στην ελληνική οικονομία, ευθυγραμμίζοντας το θεσμικό πλαίσιο με το ευρωπαϊκό κεκτημένο και τη διεθνή έννομη τάξη.

3.6 Προσδιορίστε το διοικητικό βάρος των επιχειρήσεων που προκαλεί ή αφαιρεί η προτεινόμενη ρύθμιση, εφαρμόζοντας το «τυποποιημένο μοντέλο κόστους».

Δεν προβλέπεται επίδραση της ρύθμισης στο διοικητικό βάρος των επιχειρήσεων.

3.7 Προσδιορίστε ειδικότερα και μετρήστε αναλυτικά και ξεχωριστά το κόστος και τα οφέλη που θα προκύψουν από την προτεινόμενη ρύθμιση για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις.

Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ) ευθύνονται μόνο έναντι των άμεσων και έμμεσων αγοραστών τους, εφόσον τα μερίδια αγοράς που κατέχουν στη σχετική αγορά είναι κατώτερο του 5% σε οποιαδήποτε χρονική στιγμή τέλεσης της παράβασης και εφόσον η εφαρμογή των συνήθων κανόνων περί από κοινού και εις ολόκληρον ευθύνης θα μπορούσε να προκαλέσει ανεπανόρθωτη ζημία στην οικονομική βιωσιμότητά τους. Το ειδικό αυτό καθεστώς δεν εφαρμόζεται, ωστόσο, στις περιπτώσεις που η μικρομεσαία επιχείρηση ενορχήστρωσε την παράβαση, εξανάγκασε άλλες επιχειρήσεις να συμμετάσχουν στην παράβαση ή έχει

διαπιστωμένα διαπράξει παραβίαση του δικαίου του ανταγωνισμού σε προγενέστερο χρόνο (υπότροπη).

3.8 Προσδιορίστε αναλυτικά τα οφέλη ή την επιβάρυνση του κρατικού προϋπολογισμού, που αναμένεται να προκληθούν από την εξεταζόμενη ρύθμιση.

Δεν προβλέπεται επιβάρυνση του κρατικού προϋπολογισμού. Ενδεχομένως να αυξηθούν τα έσοδα του προϋπολογισμού, καθώς προβλέπεται επιβολή χρηματικών κυρώσεων υπέρ του Δημοσίου.

4. Συνέπειες στην κοινωνία και στους πολίτες

4.1 Αναφέρατε τις προσδοκώμενες συνέπειες της προτεινόμενης ρύθμισης στην κοινωνία γενικά και στις επηρεαζόμενες κοινωνικές ομάδες ειδικά.

Με την προβλεπόμενη ρύθμιση άσκηση αγωγής αποζημίωσης, μπορούν να κάνουν τόσο οι άμεσοι (εκείνοι που αγοράζουν απευθείας προϊόντα /υπηρεσίες από την /τις παραβάτρια/-ες επιχείρηση/-εις), όσο και οι έμμεσοι αγοραστές (εκείνοι που αγοράζουν προϊόντα /υπηρεσίες από επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στις επόμενες βαθμίδες της αλυσίδας εφοδιασμού).

Επίσης, προβλέπεται η δυνατότητα του εναγόμενου να προβάλει ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων την ένσταση μετακύλισης της πραγματικής απώλειας ως μέσο άμυνας για να αποκρούσει μια αγωγή αποζημίωσης. Ο εναγόμενος, δηλαδή, δύναται να επικαλεστεί ότι ο ενάγων δεν υπέστη ζημία (ή ότι υπέστη ζημία μικρότερης έκτασης), επειδή η όποια επιπλέον επιβάρυνση μετακυλίσθηκε στον έμμεσο αγοραστή.

4.2 Αναφέρατε τα σημερινά δεδομένα για κάθε ένα τομέα και κάθε μια κοινωνικά ομάδα που επηρεάζονται από την αξιολογούμενη ρύθμιση, όπως αυτά προκύπτουν από την Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία.

Δεν υπάρχουν.

4.3 Περιγράψτε ξεχωριστά και αναλυτικά τα οφέλη που αναμένεται να προκύψουν για τον πολίτη από την προτεινόμενη ρύθμιση.

Η Οδηγία βασίζεται στην αρχή ότι θα πρέπει να δίνεται η δυνατότητα σε οποιοδήποτε φυσικό πρόσωπο έχει υποστεί ζημία λόγω παράβασης του ενωσιακού ή εθνικού δικαίου περί προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού από επιχείρηση ή από ένωση επιχειρήσεων, να αξιώνει αποτελεσματικά και να επιτυγχάνει πλήρη αποζημίωση για την εν λόγω ζημία από την επιχείρηση ή την ένωση επιχειρήσεων. Με την καταβολή της αποζημίωσης, το πρόσωπο που ζημιώθηκε θα πρέπει να αποκαθίσταται στην κατάσταση στην οποία θα βρισκόταν αν δεν είχε τελεσθεί η παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού. Αυτό περιλαμβάνει δικαίωμα αποζημίωσης για τη θετική ζημία και το διαφυγόν κέρδος, καθώς και την καταβολή των τόκων.

4.4 Αναφέρατε το σημείο της προτεινόμενης ρύθμισης, τα οποία επιφέρουν βελτίωση των υπηρεσιών του Κράτους προς τον πολίτη.

Διευκολύνεται η πρόσβαση των παθόντων στη Δικαιοσύνη, χάρη στην εισαγωγή αποδεικτικών διευκολύνσεων.

4.5 Αναφέρατε τα σημεία της προτεινόμενης ρύθμισης, που απλουστεύουν τις διοικητικές διαδικασίες.

Δεν επηρεάζονται οι διοικητικές διαδικασίες.

5. Συνέπειες στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον

5.1 Περιγράψτε ξεχωριστά και αναλυτικά τις αναμενόμενες συνέπειες της αξιολογούμενης ρύθμισης για τη βιώσιμη ανάπτυξη , τη βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος και τη μείωση των περιβαλλοντικών κινδύνων.

Δεν υπάρχουν.

5.2 Αναφέρατε περιληπτικά το βασικό σημείο της μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων για την προτεινόμενη ρύθμιση (εφόσον υπάρχει).

Δεν υπάρχουν.

6. Συνέπειες στη Δημόσια Διοίκηση και την απονομή της Δικαιοσύνης

6.1 Περιγράψτε ξεχωριστά και αναλυτικά τις αναμενόμενες συνέπειες της αξιολογούμενης ρύθμισης για τη βελτίωση της λειτουργίας και της αποδοτικότητας της Δημόσιας Διοίκησης.

Δεν υπάρχουν.

6.2 Αναφέρατε τις αναμενόμενες συνέπειες της αξιολογούμενης ρύθμισης στον τρόπο απονομής της Δικαιοσύνης (εφόσον υπάρχει).

Με την αξιολογούμενη ρύθμιση θα διευκολυνθεί η πρόσβαση στη Δικαιοσύνη των παθόντων από παραβάσεις του δικαίου του ανταγωνισμού.

7. Νομιμότητα

7.1 Αναφέρατε το πλαίσιο των διατάξεων του Συντάγματος στο οποίο ενδεχομένως εντάσσεται η προτεινόμενη ρύθμιση.

Άρθρα 20 παρ. 1 και 106 παρ. 2 του Συντάγματος.

7.2 Αναφέρατε τυχόν νομολογία των εθνικών δικαστηρίων και ιδίως του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου, του Συμβουλίου της Επικρατείας, του Αρείου Πάγου ή του Ελεγκτικού Συνεδρίου που αφορά θέματα συναφή με την προτεινόμενη ρύθμιση.

Για το λεγόμενο «δικαίωμα κοινοποίησης», ως τέτοια μπορεί να χαρακτηριστεί η νομολογία που έχει δημιουργηθεί με την εφαρμογή των νόμων 2121/1993, 4072/2012, 1733/1987, και του ισχύοντος ΚΠολΔ, καθώς τα εθνικά δικαστήρια κατά την εφαρμογή του άρθρου 4 του νομοσχεδίου θα δύνανται να ανατρέχουν στην ήδη διαμορφωθείσα για τις προαναφερόμενες συγγενείς διατάξεις νομολογία.

Για τη διασφάλιση της αρχής της αποτελεσματικότητας ως προς την άσκηση του δικαιώματος αποζημίωσης, μπορούν να εφαρμόζονται συμπληρωματικώς, τα άρθρα 450-452 ΚΠολΔ, όπου δεν υπάρχει αντίθετη ειδικότερη ρύθμιση του νομοσχεδίου, με την επισήμανση ότι τέτοια συμπληρωματική εφαρμογή δεν πρέπει να δυσχεραίνει αδικαιολόγητα την αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος αποζημίωσης.

7.3 Αναφέρατε τις σχετικές διατάξεις και προβλέψεις του ευρωπαϊκού κοινοτικού δικαίου και των διεθνών συμβάσεων που έχει κυρώσει η Ελλάδα, όπως επίσης και τυχόν νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Στην έννοια του «εθνικού δικαίου του ανταγωνισμού» υπάγονται τα άρθρα 1 και 2 του ν. 3959/2011 έστω και αν δεν εφαρμόζονται παράλληλα προς τα άρθρα 101 και 102 ΣΛΕΕ, σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 1 του κανονισμού (ΕΚ) 1/2003.

Οι διατάξεις του ΣχΝ μπορούν να εφαρμοστούν και επί μιας αμιγώς εθνικής παραβάσεως, αφού η Οδηγία δεν εμποδίζει τον εθνικό νομοθέτη να επεκτείνει το πεδίο εφαρμογής της και σε παραβάσεις με αποκλειστικά εθνική διάσταση, όταν δηλαδή ελλείπει η δυνατότητα επηρεασμού του ενδοενοσιακού εμπορίου.

Στην έννοια του «προγράμματος επιείκειας» υπάγονται προγράμματα όπως αυτό που προβλέπεται στο άρθρο 4^α του κανονισμού 773/2004 της Επιτροπής, (όπως αυτός τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε με τον καν. (ΕΕ) 2015/1348 της Επιτροπής) ή το πρόγραμμα που υιοθετήθηκε κατ' εφαρμογή του άρθρου 14 παρ. 2 περ. ιδυοπερ. Ββ και του άρθρου 25 παρ. 8 του ν. 3959/2011 με σχετικές αποφάσεις της Ολομέλειας της Επιτροπής Ανταγωνισμού ή όποιο άλλο πρόγραμμα με τα ανωτέρω χαρακτηριστικά υιοθετηθεί από αρχή ανταγωνισμού.

Στην έννοια της «πρότασης και δήλωσης διευθέτησης διαφοράς» υπάγονται αναφορές όπως αυτή προβλέπεται στο άρθρο 25^α του ν. 3959/2011.

Για την έννοια «δικαίωμα κοινοποίησης», πρότυπο του άρθρου 5 της Οδηγίας 2014/104/ΕΕ, το οποίο άρθρο μεταφέρεται στο άρθρο 4 του νομοσχεδίου (αξιολογούμενης ρύθμισης), αποτέλεσε εν μέρει, η διάταξη του άρθρου 6 παρ. 1 της Οδηγίας 2004/48/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 29^{ης} Απριλίου 2004 σχετικά με την επιβολή των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας, η οποία επίσης μεταφέρθηκε στο εθνικό δίκαιο.

Για την ένσταση μετακύλισης, λήφθηκε υπόψη, η απόφαση ΔΕΚ της 20^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 στην υπόθεση C-453/99, *CourageLtd*).

7.4 Αναφέρατε τυχόν σχετικές προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Άρθρο 6 παρ. 1 της Ε.Σ.Δ.Α.

8. Αρμοδιότητα

8.1 Αναφέρατε τα υπουργεία που είναι συναρμόδια για τον σχεδιασμό και την προώθηση της αξιολογούμενης ρύθμισης, αιτιολογώντας ειδικά τους λόγους συναρμοδιότητας.

Α) Οικονομίας και Ανάπτυξης, καθώς η ρύθμιση αφορά συνέπειες από παραβάσεις του δικαίου του ανταγωνισμού, Β) Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, καθώς εισάγονται δικονομικές διατάξεις, Γ) Οικονομικών, καθώς προβλέπεται επιβολή χρηματικών ποινών υπέρ του Δημοσίου.

8.2 Αναφέρατε τις οργανικές μονάδες με τις οποίες υπήρξε συνεργασία του επισπεύδοντος υπουργείου κατά το στάδιο προετοιμασίας της εξεταζόμενης ρύθμισης.

Δ/ση Εμπορικής Πολιτικής & Δομών Αγοράς της Γενικής Δ/σης Αγοράς της Γενικής Γραμματείας Εμπορίου και Προστασίας Καταναλωτή.

8.3 Αναφέρατε αναλυτικά τις υπηρεσίες, που θα είναι αρμόδιες για την εφαρμογή κάθε ξεχωριστής δράσης που προέρχεται από την εξεταζόμενη ρύθμιση.

Στο Πρωτοδικείο Αθηνών θα συσταθεί ειδικό τμήμα το οποίο εκδικάζει τέτοιου είδους υποθέσεις και στο Εφετείο Αθηνών συνίσταται ειδικό τμήμα, το οποίο εκδικάζει τις εφέσεις κατά των αποφάσεων.

8.4 Σε περίπτωση που η προτεινόμενη ρύθμιση προβλέπει τη σύσταση νέου φορέα, υπηρεσίας, νομικού προσώπου, επιτροπής, συμβουλίου ή άλλου συλλογικού οργάνου, αναφέρατε συνοπτικά τη γνωμοδότηση της Διυπουργικής Επιτροπής της απόφασης Πρωθυπουργού Υ189/18-7-2006 (ΦΕΚ Β' 953) και επισυνάψτε τη μελέτη σκοπιμότητας και την οικονομοτεχνική μελέτη.

Δεν συστήνεται νέος φορέας κλπ.

9. Τήρηση Νομοτεχνικών Κανόνων και Κωδικοποίηση

9.1 Αναφέρατε τους νομοτεχνικούς κανόνες, οι οποίοι εφαρμόστηκαν κατά τη σύνταξη της προτεινόμενης διάταξης, με αναφορά στο εγχειρίδιο οδηγιών της Κεντρικής Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής (Κ.Ε.Ν.Ε).

Τηρήθηκαν οι νομοτεχνικές οδηγίες της ΚΕ.Ν.Ε. και οι κανόνες καλής νομοθετικής πρακτικής.

9.2 Προσδιορίστε τις διατάξεις που τροποποιεί, αντικαθιστά ή καταργεί η προτεινόμενη ρύθμιση και ιδίως αναφέρατε εάν υπάρχει ήδη κώδικας ρυθμίσεων συναφών με την προτεινόμενη.

Δεν υπάρχουν.

9.3 Αναφέρατε τις εν γένει βελτιώσεις που επιφέρει η προτεινόμενη ρύθμιση στην έννομη τάξη και ειδικά τις διατάξεις που κωδικοποιεί ή απλουστεύει.

Δεν υπάρχουν.

9.4 Προσδιορίστε τις διατάξεις της προτεινόμενης ρύθμισης που τροποποιούν εμμέσως υφιστάμενες ρυθμίσεις, χωρίς να καταργούν ρητώς και αιτιολογήστε την επιλογή αυτή.

Εισάγεται απόκλιση από τις διατάξεις του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας για την αρμοδιότητα των δικαστηρίων, το απαιτούμενο μέτρο απόδειξης και την κοινοποίηση αποδεικτικών μέσων. Η εισαγωγή των διατάξεων δεν έγινε στον ίδιο τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, καθώς αφορούν ειδική περίπτωση αγωγών.

10 Διαφάνεια-Κοινωνική συμμετοχή

10.1 Αναφέρατε αναλυτικά τους κοινωνικούς εταίρους και εν γένει τα ενδιαφερόμενα μέρη που κλήθηκαν να λάβουν μέρος στην διαβούλευση για την προτεινόμενη ρύθμιση.

Το σχέδιο νόμου τέθηκε σε δημόσια διαβούλευση, στην οποία έλαβαν μέρος εννέα (9) πολίτες.

Παράλληλα, λήφθηκε υπόψη η γνώμη της Ολομέλειας Προέδρων των Δικηγορικών Συλλόγων Ελλάδος, μέσω υπομνήματος και του Συνδέσμου Ελλήνων Βιομηχάνων, επίσης μέσω υπομνήματος.

10.2 Περιγράψτε αναλυτικά τον τόπο, τον χρόνο και τη διάρκεια της διαβούλευσης, τους συμμετέχοντες σε αυτή, και τη διαδικασία διαβούλευσης που επελέγη.

Το προτεινόμενο σχέδιο τέθηκε σε δημόσια διαβούλευση, στο δικτυακό τόπο διαβουλεύσεων www.opengov.gr, το χρονικό διάστημα από 14-9-2017 ημέρα Πέμπτη και ώρα 14:00 έως και 24-9-2017, ημέρα Παρασκευή και ώρα 16:00.

Διατυπώθηκαν εννέα (9) σχόλια επί των άρθρων της προτεινόμενης ρύθμισης από πολίτες που έλαβα μέρος.

Επίσης, Ο Σύνδεσμος Ελλήνων Βιομηχάνων (ΣΕΒ), απέστειλε σχετικό υπόμνημα στις 04-10-2017, το οποίο και λήφθηκε υπόψη. Τη διαδικασία του υπομνήματος, ακολούθησε και η Ολομέλεια Προέδρων των Δικηγορικών Συλλόγων, και απέστειλε υπόμνημα στις 05-10-2017.

10.3 Αναφερθείτε στα αποτελέσματα της διαβούλευσης, αναφέροντας επιγραμματικά τις κυριότερες απόψεις που εκφράστηκαν υπέρ και κατά της προτεινόμενης ρύθμισης ή επιμέρους θεμάτων της.

Υπήρξαν εννέα (9) διαβουλεύσεις από πολίτες. Ειδικότερα, σχετικά με το άρθρο 1, διατυπώθηκε το σχόλιο, να ληφθεί υπόψη η ελληνική πραγματικότητα. Στο άρθρο 3, το σχόλιο ήταν, να αποσαφηνιστεί η ευθύνη για αποζημίωση και από τις ενώσεις επιχειρήσεων. Για το άρθρο 4, διατυπώθηκε σχόλιο να αποσαφηνιστεί το θέμα της αμοιβής του πραγματογνώμονα και να διευκρινιστεί το ζήτημα του δικηγορικού απορρήτου.

Στο άρθρο 5, το σχόλιο ήταν, να χαρακτηριστεί ποινικό αδίκημα η καταστροφή αποδεικτικών στοιχείων και να προσδιοριστεί το ύψος της χρηματικής ποινής ως ποσοστό των πωλήσεων της επιχείρησης.

Στο άρθρο 6 εκφράστηκαν αμφιβολίες για τη χρησιμότητα της παρ. 3 και για το άρθρο 7 σχετικά με τους περιορισμούς στη χρήση αποδεικτικών στοιχείων στο φάκελο της αρχής ανταγωνισμού.

Τέλος στο άρθρο 8, διατυπώθηκε το σχόλιο να διαμορφωθεί ανάλογα ο νόμος του ανταγωνισμού σχετικά με την ανάρτηση των αποφάσεων στην ιστοσελίδα της αρχής.

Επίσης, από τα υπομνήματα των δύο φορέων που εξέφρασαν άποψη, διατυπώθηκαν οι εξής απόψεις.

Οι κυριότερες επισημάνσεις του ΣΕΒ είναι:

1. Διασφάλιση της ικανότητας των δικαστηρίων και παροχή αναγκαίων κατευθύνσεων και εργαλείων για την ποσοτικοποίηση της ζημίας
2. Διασφάλιση της μέγιστης προστασίας των εμπιστευτικών εμπορικών και λοιπών στοιχείων που συγκεντρώνει η αρχή ανταγωνισμού κατά την τεκμηρίωση της παράβασης, και προσκομίζονται στα δικαστήρια
3. Αποσαφήνιση των ορισμών τόσο του χρονικού σημείου παύσης της παράβασης όσο και της απρόσβλητης απόφασης
4. Απαλοιφή της αναδρομικότητας για τις δικονομικές διατάξεις του νομοσχεδίου.

Η Ολομέλεια Προέδρων Δικηγορικών Συλλόγων σχετικά με το άρθρο 5 παρ. 6 της Οδηγίας για το δικηγορικό απορρήτο, διατύπωσε το εξής σχόλιο:

Λόγω του διαφορετικού επιπέδου προστασίας του απορρήτου στην περίπτωση των εμμίσθων δικηγόρων στο ενωσιακό και το ελληνικό δίκαιο, η διατήρηση της προτεινόμενης διατύπωσης, η οποία προβλέπει την εφαρμογή του δικηγορικού απορρήτου όπως ισχύει «δυνάμει του ενωσιακού ή του εθνικού δικαίου», προκαλεί αδικαιολόγητη ασάφεια και ανασφάλεια δικαίου. Ως εκ τούτου, προτείνεται η ρύθμιση να διαμορφωθεί ως εξής *«τα δικαστήρια μεριμνούν για την πλήρη εφαρμογή του δικηγορικού απορρήτου που ισχύει δυνάμει του εθνικού δικαίου, όταν διατάσσουν την κοινοποίηση των αποδεικτικών στοιχείων»*.

ΕΚΘΕΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗΣ

Στο σχέδιο νόμου «Ενσωμάτωση στην εθνική νομοθεσία της Οδηγίας 2014/104/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26^{ης} Νοεμβρίου 2014, σχετικά με ορισμένους κανόνες που διέπουν τις αγωγές αποζημίωσης βάσει του εθνικού δικαίου για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου ανταγωνισμού των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης»

Α. Διάρκεια διαβούλευσης

Το προτεινόμενο σχέδιο νόμου τέθηκε σε δημόσια διαβούλευση, στο δικτυακό τόπο διαβουλεύσεων www.open.gov.gr, το χρονικό διάστημα από 14-9-2017, ημέρα Πέμπτη και ώρα 14:00 έως και 29-9-2017, ημέρα Παρασκευή και ώρα 16:00.

Β. Γενικά σχόλια επί της διαβούλευσης

Υπήρξαν εννέα (9) δημόσιες παρεμβάσεις από πολίτες και φορείς.

Τα σημαντικότερα σημεία της σχετικής διαβούλευσης αφορούν:

α) Το άρθρο 1 που αφορά το σκοπό του νόμου.

Διατυπώθηκε 1 σχόλιο. Εκφράστηκε η άποψη ότι το νομοσχέδιο θα πρέπει να λάβει υπόψη του την ελληνική πραγματικότητα. Η πραγματικότητα έχει αποδείξει ότι μεγάλες επιχειρήσεις λίγο πριν την έκδοση της τελικής απόφασης από την αρχή Ανταγωνισμού, επιβολής προστίμου, μεταβιβάζουν τη δραστηριότητά τους σε άλλο νομικό πρόσωπο, με αποτέλεσμα οι ζημιωθέντες να αδυνατούν να αποζημιωθούν.

Συνεπώς, ο νέος νόμος οφείλει να καλύψει κάθε τέτοια περίπτωση καθιστώντας προσωπικά υπεύθυνους τους μετόχους των επιχειρήσεων που ζημιώνουν τρίτους και προβλέποντας ειδικές διατάξεις για την μεταφορά της δραστηριότητας άμεσα ή έμμεσα σε διαφορετικό νομικό πρόσωπο.

Το σχόλιο αντιμετωπίζεται ήδη από τις ισχύουσες γενικές διατάξεις του Αστικού Κώδικα, καθώς κατά το δεύτερο εδάφιο του άρθρου 71 Α.Κ. το φυσικό πρόσωπο που τέλεσε την παράβαση ευθύνεται εις ολόκληρον σε αποζημίωση. Επιπλέον έγινε αναδιατύπωση της παρ. 1 του άρθρου 3, ώστε να μην υφίσταται κανένα περιθώριο παρερμηνείας.

β) Το άρθρο 3 που αφορά την ευθύνη σε αποζημίωση (άρθρο 3 Οδηγίας, άρθρο 17 παρ. 2 Οδηγίας).

Διατυπώθηκε 1 σχόλιο. Αποτυπώθηκε η ανάγκη αποσαφήνισης για την ευθύνη για αποζημίωση και από τις ενώσεις επιχειρήσεων. Συγκεκριμένα διατυπώθηκε ότι οι παραβάσεις του δικαίου του ανταγωνισμού πραγματοποιούνται από επιχειρήσεις και από ενώσεις επιχειρήσεων, οπότε, ευθύνη για αποζημίωση, με βάση τον παρόντα νόμο, πρέπει να έχουν και οι ενώσεις επιχειρήσεων και να αναφέρεται ρητά στο νόμο.

Το σχόλιο έγινε κατ' ουσίαν δεκτό: α) με τροποποίηση του ορισμού του «παραβάτη» στο άρθρο 2 αρ. 2, ώστε να περιλαμβάνεται και η ένωση επιχειρήσεων, β) με αναδιατύπωση της παρ. 1 του άρθρου 3, ώστε να μην περιορίζεται ο κύκλος των υπόχρεων σε αποζημίωση, οπότε εφαρμόζεται η παρ. 1 του άρθρου 10.

γ) Το άρθρο 4 που αφορά την Απόδειξη (Άρθρο 5 Οδηγίας)

Διατυπώθηκαν 2 σχόλια.

Διατυπώθηκε η ανάγκη, ο νέος νόμος να αποσαφηνίσει το θέμα σχετικά με την αμοιβή του πραγματογνώμονα που προβλέπει η παρ. 4 και εκφράστηκε ο φόβος επηρεασμού του πραγματογνώμονα από ισχυρά οικονομικά συμφέροντα αν η αμοιβή του θα είναι η οριζόμενη από την υφιστάμενη νομοθεσία, καθώς αυτή θα είναι χαμηλή σε σχέση με τη σοβαρότητα και το μέγεθος του έργου.

Η πρόταση δεν υιοθετήθηκε, διότι το πρόβλημα που επισημαίνει δεν συνιστά ιδιαιτερότητα των υποθέσεων του προκειμένου σχεδίου νόμου, αλλά είναι ένα γενικότερο πρόβλημα της πραγματογνωμοσύνης στην πολιτική δίκη και πρέπει να αντιμετωπιστεί στα πλαίσια του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας.

Περαιτέρω, η παρ. 5 της πρότασης νόμου για το δικηγορικό απόρρητο, χαρακτηρίζεται ως αμφίσημη, η οποία επιτρέπει τη χρήση είτε του ευρωπαϊκού είτε του εθνικού δικαίου. Διατυπώνεται η άποψη ότι λύση στο θέμα, αποτελεί η θέση της Association of Corporate Counsel υπέρ του εθνικού δικαίου αφού «Τα δικαστήρια μεριμνούν για την πλήρη εφαρμογή του δικηγορικού απορρήτου που ισχύει δυνάμει του εθνικού δικαίου όταν διατάσσουν την κοινοποίηση των αποδεικτικών στοιχείων».

Το σχόλιο δεν υιοθετήθηκε, καθώς υπάρχει το ενδεχόμενο μελλοντικής μεταβολής του επιπέδου είτε εθνικής είτε ενωσιακής προστασίας του δικηγορικού απορρήτου. Διευκρινίστηκε όμως στην αιτιολογική έκθεση ότι κάθε φορά εφαρμόζεται το δίκαιο εκείνο (ενωσιακό ή εθνικό) που κάθε φορά παρέχει τη μεγαλύτερη προστασία στο δικηγορικό απόρρητο.

δ) Το άρθρο 5 που αφορά τις Κυρώσεις (άρθρο 8 Οδηγίας)

Διατυπώθηκαν 2 σχόλια. Προτάθηκε η περ. β' της παρ. 1 να διαμορφωθεί ως εξής «δεν προσκομίζει τα αιτούμενα αποδεικτικά στοιχεία, επειδή τα είχε

καταστρέψει ή από δόλο ή από αμέλεια απολέσει κατά το χρονικό διάστημα από την επέλευση της ζημίας μέχρι την έκδοση της τελικής απόφασης επί της αποζημιωτικής αγωγής». Και αυτό γιατί ουκ ολίγες φορές, τρανές εταιρίες με αρτιότατη οργάνωση, χάνουν έγγραφα υπό αδιευκρίνιστες συνθήκες (λ.χ από πυρκαγιά). Επίσης σημειώνεται ότι, το χρονικό διάστημα θα μπορούσε κάλλιστα να επιμηκυνθεί ώστε να άρχεται προς της έγερσης αστικών αξιώσεων ή της εμπλοκής της ΕπΑντ, καθώς αυτό αποτελεί το αποκορύφωμα των ενεργειών ενός θύματος αντιανταγωνιστικών πρακτικών.

Εκφράζεται η άποψη ότι η φράση «ενώπιον της εθνικής αρχής ανταγωνισμού» θα πρέπει να αντικατασταθεί από φράση που θα ορίζει ως χρόνο την πρώτη ενέργεια που πραγματοποιεί η Γενική Διεύθυνση Ανταγωνισμού, για μια υπόθεση που έρχεται εις γνώση του εναγόμενου, ώστε να αποφευχθούν φαινόμενα καταστροφής αποδεικτικών στοιχείων. Επιπλέον προτάθηκε, ο νέος νόμος να μην περιορίζεται στο αδίκημα της καταστροφής εκ μέρους του διαδίκου, αλλά να αναφέρεται σε όλες τις περιπτώσεις απώλειας αυτών, όπως λόγω απώλειας, καταστροφής από άλλα αίτια κ.λ.π.

Μολονότι η προτεινόμενη διατύπωση δεν υιοθετήθηκε αυτούσια, το σχόλιο έγινε κατ' ουσίαν δεκτό, καθώς με την τελικά διαμορφωθείσα διατύπωση της παρ. 1 το τεκμήριο ομολογίας δεν εξαρτάται από το λόγο της μη προσκομιδής ή από το χρόνο της καταστροφής των αποδεικτικών στοιχείων.

Στην παρ. 2 του άρθρου, διατυπώνεται η άποψη ότι η προτεινόμενη χρηματική ποινή είναι εκτός πραγματικότητας και αποτελεί χάδι για τις επιχειρήσεις παράβασης του δικαίου του ανταγωνισμού, καθώς πρόκειται κατά κανόνα για μεγάλες επιχειρήσεις. Προτάθηκε, καταρχήν, να μπορεί να χαρακτηριστεί ως ποινικό αδίκημα η καταστροφή αποδεικτικών στοιχείων και να προβλεφθεί ποινή φυλάκισης αναλόγως του αδικήματος, όπως ορίζει ο νόμος 3959/2011 για τις ποινικές κυρώσεις. Κατά δεύτερο, προτάθηκε, η χρηματική ποινή να προσδιοριστεί ως ποσοστό των πωλήσεων της επιχείρησης και όχι αόριστα ένα χρηματικό πρόστιμο.

Η πρόταση δεν υιοθετήθηκε, διότι η χρηματική ποινή, ακόμα κι αν θεωρηθεί μικρή για μία μεγάλη επιχείρηση, συνιστά κύρωση επιπρόσθετη του τεκμηρίου ομολογίας και επομένως προστίθεται στην αποζημίωση που θα κληθεί να καταβάλει ο παραβάτης. Πρόβλεψη ποινικών κυρώσεων δεν είναι επίσης απαραίτητη, αφού η υπεξαγωγή εγγράφων συνιστά ήδη ποινικό αδίκημα (άρθρο 222 του Ποινικού Κώδικα). Προστέθηκε πάντως εξουσιοδότηση (παρ. 3) στους Υπουργούς Οικονομίας και Ανάπτυξης και Οικονομικών, προκειμένου να αναπροσαρμόσουν το ποσό του προστίμου, αν αυτό αποδειχθεί στην πράξη μη αποτρεπτικό.

ε) Το άρθρο 6 που αφορά Αποδεικτικά στοιχεία σε φάκελο αρχής ανταγωνισμού (άρθρο 6 Οδηγίας)

Διατυπώθηκε 1 σχόλιο.

Εκφράστηκε η άποψη ότι η πρόβλεψη της παρ. 3 του άρθρου προϋποθέτει ότι η ΕΑ ανταποκρίνεται με συνέπεια στις καταγγελίες και στις αυτεπάγγελτες έρευνες, παραβλέποντας ότι η ΕΑ έχει το ανέλεγκτο δικαίωμα να θέσει μια καταγγελία στην ουρά, βαθμολογώντας την με χαμηλή προτεραιότητα και να καταλήγει στην ουσία στη μη εξέτασή της. Αυτό προκύπτει από τα στατιστικά στοιχεία της ΕΑ, όπου φαίνεται ότι για πλειάδα υποθέσεων καθυστερεί η έκδοση απόφασης (π.χ, η υπόθεση της μπύρας, διεκόπη το 2009 επειδή η ενδιαφερόμενη εταιρία προσέφυγε στο Διοικητικό Εφετείο κατά ενδιάμεσης απόφασης της ΕΑ -καθυστέρηση 4 χρόνια-. Η υπόθεση των απορρυπαντικών ενώ ξεκίνησε το 2004, το 2009 εκδόθηκε προδικαστική απόφαση για περαιτέρω έλεγχο και ολοκληρώθηκε το 2017 με έκδοση απόφασης. Επιπλέον η ΕΑ καθαρογράφει τις αποφάσεις της σε διάστημα 12-24 μηνών, προσθέτοντας επιπλέον χρόνο στη φράση «όταν περατωθεί»).

Εκφράστηκε φόβος για το αν τελικά οι εταιρίες που ζημιώνονται και που συνήθως είναι μικρές εταιρίες, θα καταφέρουν να λάβουν αντίγραφα των αποδεικτικών στοιχείων τα οποία περιλαμβάνονται στο φάκελο της αρχής ανταγωνισμού, εφόσον και όταν περατωθεί οριστικά ως προς όλα τα εμπλεκόμενα μέρη με την έκδοση της απόφασης, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι πλειάδα υποθέσεων αργεί πολλά χρόνια να οδηγηθεί σε απόφαση της Επιτροπής Ανταγωνισμού για πολλούς και διαφόρους λόγους.

Επίσης τέθηκε αμφιβολία για τα αν απαιτείται η φράση «ειδικά» στην παράγραφο 3^α του ιδίου άρθρου ή είναι εκ του περισσού.

Το σχόλιο δεν μπορεί να υιοθετηθεί, καθώς η προς ενσωμάτωση Οδηγία δεν αφήνει ως προς το θέμα αυτό κάποια διακριτική ευχέρεια στα κράτη.

στ) Το άρθρο 7 που αφορά Περιορισμοί στη χρήση αποδεικτικών στοιχείων στο φάκελο αρχής ανταγωνισμού (άρθρο 7 Οδηγίας).

Διατυπώθηκε 1 σχόλιο. Εκφράστηκε η άποψη ότι η αναφορά της φράσης «πριν περατωθεί η διαδικασία ενώπιον της αρχής ανταγωνισμού», παραγνωρίζει την αδικαιολόγητη καθυστέρηση να ολοκληρώσει ελέγχους και αποφάσεις η ΕΑ και αναγκάζει τους ενάγοντες σε αγωγές αποζημίωσης να περιμένουν την απόφαση της ΕΑ (αν και τότε) και να μη μπορούν να προσφύγουν νωρίτερα στη δικαιοσύνη ανεξαρτήτως αν κατέχουν κρίσιμα στοιχεία της υπόθεσης, λόγω της εμπλοκής τους με αυτήν και της λήψης νομίμως αποδεικτικών στοιχείων. Διατυπώθηκε ότι το παρόν άρθρο αποτελεί όπλο στα χέρια των εταιριών που παραβιάζουν την νομοθεσία του ανταγωνισμού, που έχουν απίστευτα κέρδη από τις παρανομίες τους και που δεν επιθυμούν να αποζημιώσουν τα θύματά τους. Επιπλέον, η Οδηγία ορίζει όπως κριθούν τα στοιχεία αυτά απαράδεκτα ή κριθούν με βάση την εθνική νομοθεσία που προστατεύει τα στοιχεία αυτά. Θεωρήθηκε ότι ο ορισμός τους

defacto ως παράνομα προστατεύει τις εναγόμενες εταιρίες ιδιαιτέρως και όχι το αγαθό του ελεύθερου ανταγωνισμού.

Ως προς το σκέλος του αυτό το σχόλιο δεν μπορεί να υιοθετηθεί, καθώς θα συνιστούσε πλημμελή ενσωμάτωση της Οδηγίας. Η μόνη εναλλακτική δυνατότητα που επιτρέπει η Οδηγία (προστασία από ισχύουσες εθνικές διατάξεις ώστε να εξασφαλίζεται η πλήρης ισχύς των περιορισμών) θα ήταν η θέσπιση κυρώσεων τόσο αυστηρών, ώστε να είναι ασύμφορη για τον ζημιωθέντα η προσκόμιση των επίμαχων αποδεικτικών μέσων. Μία τέτοια λύση όμως αφενός θα χειροτέρευε τη θέση του ζημιωθέντα, αφετέρου θα ήγειρε ζητήματα αναλογικότητας.

Επίσης, η παρ. 3 του ίδιου άρθρου θεωρήθηκε ως το χειρότερο σημείο της πρότασης νόμου. Και αυτό γιατί, εκφράστηκε η άποψη ότι, αν μια εταιρία δεν είναι διάδικο μέρος στην διαδικασία ενώπιον της ΕΑ, αδυνατεί να προσφύγει στη δικαιοσύνη, αφού τα όποια έγγραφα υπάρχουν στην κατοχή της από άλλες πηγές, χαρακτηρίζονται ως παράνομα, δεν μπορεί να τα χρησιμοποιήσει και σε περίπτωση που χρησιμοποιηθούν, η εταιρία που θα τα χρησιμοποιήσει απειλείται και με χρηματικό πρόστιμο.

Το σκέλος αυτό του σχολίου οφείλεται σε παρερμηνεία της διάταξης, αφού η διάταξη επιδίωκε να χαρακτηρίσει ως παράνομα μόνο τα αποδεικτικά μέσα που λήφθηκαν αποκλειστικά μέσω πρόσβασης στο φάκελο της αρχής ανταγωνισμού και εν συνεχεία διακινήθηκαν παράνομα. Προκειμένου πάντως να αποφευχθούν παρερμηνείες, τροποποιήθηκε η διάταξη, ώστε ο περιορισμός σε αυτά και μόνο τα αποδεικτικά μέσα να διατυπωθεί ρητά.

ζ) Το άρθρο 8 που αφορά Παραγραφή (άρθρα 10,11 παρ.4 Οδηγίας)

Διατυπώθηκε 1 σχόλιο. Με δεδομένη την καθυστέρηση γνωστοποίησης στον ζημιωθέντα, έκδοσης της απόφασης της ΕΑ, προτάθηκε να διαμορφωθεί ανάλογα ο ν. 3959/2011(που αφορά την Επιτροπή Ανταγωνισμού) και ο ανάλογος νόμος της ΕΕΤΤ και να υποχρεώνουν, με σοβαρές ευθύνες για την παράλειψη, τις Αρχές ανταγωνισμού να αναρτούν στην ιστοσελίδα τους αμέσως, εντός 24 ωρών από την κοινοποίηση σε αυτές, όλες τις δικαστικές αποφάσεις που αφορούν τις υποθέσεις που χειρίζονται και ταυτόχρονα να παραθέτουν ενημερωμένο ημερολόγιο με πλήρη στοιχεία όλων των σχετικών ενεργειών (π.χ ότι έχει γίνει προσφυγή κατά μιας απόφασης που ήδη έχουν αναρτήσει κλπ).

Το σχόλιο δεν σχετίζεται με το προκείμενο σχέδιο νόμου αλλά με το ν. 3959/2011 και δεν αφορά τόσο κάποια ατέλεια του νόμου, αφού η προτεινόμενη υποχρέωση προβλέπεται ήδη στην παρ. 7 του άρθρου 32 του ν. 3959/2011, αλλά στη διασφάλιση της ορθής εφαρμογής του.

Γ. Ειδικά σχόλια επί της διαβούλευσης

Η συμμετοχή πολιτών και φορέων στην δημόσια διαβούλευση του προτεινόμενου νομοσχεδίου, υπήρξε μέτρια, ωστόσο με τα εύστοχα και ουσιαστικά σχόλια, κατέδειξε το έντονο ενδιαφέρον της κοινωνίας για τα υπό ρύθμιση θέματα.